Контрольный экземпляр

Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШИНАРА, 12 АПРЕЛЬ, 1983 ШУ. ◆ № 44 (6766). ◆ Мах 3 кеп.

Парте XXVI съездан решенешка, «Идеологически, политико - кхетама болх дIахо тобарах» болча КПСС ЦК сацамо хьалда декхареш хьалхашка оттадаьд коммунистически догуйла йола керда саг хьалихевара, цу дакъе ноккъарле иел еш долчунца тIагIертта къовсам лоаттабара. Цу къовсаме ший къаьстта моттиг дIалоац дика идеологе, дох кег гIортолга а еш дIаяхача замах юхефиса тIехьабиса саххетам, гIулакхаш наха качдеча гIертарашта духьела бераибаь лелабеча балхо.

Республике балхача наха юкъера дикка дакъа диних тешаш а шардаьна гIулакхаш хьаллуцаш а хилар тергал а деш, парте областной комитета хьалхлеца массехк шу хьалхагIа Нохч-ГIалгIай АССР ерригга хIана яц аьнна йолча йоккхийча предприятешка, колхозашка, совхозашка, дешара заведенешка вIашагIъехкар атеизма советаш. Царех иштта цIи йоахе а наха юкъе атеистически пропаганда яь ца Iеш, шоай коллективашка интернациональни кхетам балара балха лостам луш а я уж шаккхе гIулакх вIашин айхха дуьзза а дувзаш.

Цхьайолча къахьегама коллективашка укх тIеххьарча хана массазара гIулакх а хиина дIаэттад хIара бетта цига «Атеиста деноu» чакхдоахилга. Из хулача дийнахьа предприяте, боахама, дешара заведене подразделенешка атеизма дешаех лаьца лекцеш еташ, беседаш еш, кхьайола

АТЕИЗМА СОВЕТ

мероприятеш чакхйоахаш хул цу коллективерча лекторашца «Знание» яхача общества районни организацера хьийхараш а, хIаьта иштта шоай атеистически балхи организатораш, политинформатораш, кхыбола идеологически балха бIухой.

Цу тайпара денош даим хьар санна безаме чакхдул «Красный молот» заводе. Укхазарча Цуров Махье Султана кулгалдеча совето шера, квартала оттаьча планагIа бу ший болх, хIаьта из хьалхе партийни комитето йийца а йийце чIоагIъю. Совето каст-каста заседанешка ладувгI ший члений, атеистически балха организаторий, интернационални, атеистически балха юкъе дакъе лаьарах лаьца цехий, отделий кулгалхой отчеташка, вул совгIа «Знание» общества юххьанцарча организаце оттаь йолча лекцешта рецензироваш а еш, уж чIоагIъю. ХIаьта кертердар интернационализмана, атеизмана пропаганда яра балха боагIам бола лостап тол, из Iилман ларда тIа оттабаьи вахарца айхха бувзаши лелабелга хьадех.

Иштта бIаьхий чулоацам бола болх анга беш хилар кхетаде дагIац заводе къахьегачарна юкъе диних тешараш дукха ба, аьнна. Уж укхаза лоадамо а бац. ХIаьта иштта лархIа доагIа шоай къахьегамхоашта юкъе тIехьабиса саххетам болча наха ондо дакъа дIалоацаш дале а атеистически, интернационални кхетам балара гIулакх ясала леладеча коллективашкара хьалаш? Цар партийни организацеша советаш вIашагIъехкий оаха, аьнна лакхе латтача организацешка хоамаш даьчул тIехьагIа тесса битаб ма болх. Социалистически тохкамаш деш, анкетированеш еш хьелащ шоай коллективашка диних тешараш дукха е кIезига бий. Каст-каста интернационализма, атеизма дешаех лекцеш ешилга, беседаш елга, хаттарийн жоамий сайренаш чакхйоахилга Iалашдеш, цхьан дешаца аьлча, идеологически балха бокхача доархIаме долча цу дакъан е йоагIа йоакхо яц. Цу тайпара дар ала йиш я МагIалбика района СССР Конституце цIерагIча совхоза, Назрановски района «Маяк» яхача совхоза, Карабулакски рудин йоаца материалаш кийчъеча завода, иштта кхыча районий а цхьацайолча предприятей, боахамий партийни организацеех. Цул совгIа йолаш я цу дешаех лаьца бIартвача шера цхьаь цаI лекци ца ешаш йола коллективаш а.

ГIулакх эргадаьккха тоадара эггара хьалха дийза даргдоакар фуд аьлча, из да цар советий, атеистически балха организаторий, нагахьа санна уж болаш бале, состав кердаккхар, беце кердабараш чIоагIбелга, болх планагIа, леррагIа белга царгара хьадехар, цу гIулакха юкъе шерра дакъе лоацаш шоашкара хьокхам гойташ коммунистаца комсомольцаши, эггара хьалха кулгалхой хулга Iалашдар.

ХIаьта цу хьакъехьара гIулакх дIадоладе деза юххьанца диних тешараш белгалбахарца, тIаккха царех хIаранеца къаьст-къаьста болх бе оттарца. Кхача наха тарра хьаьнали къахьега диних тешараш а лархIа боагIа вай, уж саббаре вахаре долаш долча бакъдолчун духтIа бахарди, тIа-тIа массова мероприятешта, тIаккха общественни балха юкъеозарца мара дина гIулакхашта уж хийра баха йиш курьяк. Цу тайпара саг иштта теркалеш къахьегала коллектива, общественни организацеш хуле шеко яц гайна е гаьза из сийрдача наькъа тIа вархилярах.

Парте Нохч-ГIалгIай обкома V пленумо дIа ма деххара атеистически болх интернациональни кхетам баларца, вахаро хьалхашка уттадеча декхарашца айхха бувзаш, Iилман ларда тIа вIаштIехьбоахаш, хаддензен тIагIерттан белга Iалашде деза. Цу даькъе дукхача предприятешка, боахамашка, дешара заведенешка алхха укх тIеххьарча иттех шера маьхера опыт хьаIоальй. Из вIашагIтохилга, тIаккха шерра дIайовзийтилга бокхача доархIаме хIанзда. Цунца цхьана доагIар дизза хьадеха деза цу балха даькъе ледарлю еш, гIалаташ дувлийташ болчаргара. Уж гIулакхаш къахьегама коллективашка иштта латт даим хьожаш, из болх шаблони формализми йоацаш белга хьадехаш хила еза парте райкомаш, горкомаш. Цар интернационални, атеистически кхетам балара координаци еча шоай районни советашкара шоай болх чуйинен кхетамцен белга, хIаьта хIара коллективерча цу тайпара советаш а творчески шоай декхераш кхоачашдеш хулга хьадеха деза.

Материалистически кхетам бола нах тIа-тIа дукхагIа хулаш боагIа, цар вугIераш вай сихагIа шердарга хьежжа кхы а доккагIа хургда парте XXVI съезда декхараш кхоачашдеча советски наха юкъехкухьа дакъа.

XIара балха дийнахьа дисциплина тIехдикеи хьадер дукхагIеи хилийта!

Хьувкъам лакха хургба

1980 шера денз Назрановски района «40 лет Октября» совхоза хьажкIаш лелаеча звенона кулгалдеш хьавоагIа со. Цу юкъагIа, со а са звеноца болх беш бола новкъостий а дика Iомабенна хьажкIашто Iувал де, лакха хьувкъам кхебе. Шу шера тара долаш дагIац: е аха йокъал латташ, е массаза а догIаш делхаш шераш хиннад. Цудухьа, атта хийкабац толамга бода шиъ. дукха халонаш ийсенний тха къахьегама наькъа тIа.

Цхьабакъда, мичча бесса хаоттам латтаи шу хиннадале а тха звенос дIайийна хьажкIаш дика хьийкъе хул. Масала, республика лаьтта леладераша дика дагадоагIа хургда дIадаха 1982 шу. БIаьсти геттара тIехьайна ера, хIаьта диззача шера догIаш хилар. Бакъда, цIаккха а ца баькхача бесса хьувкъам баккха вIаштIехьдаьлар тха коллективе соагIе. План 28 центнер йолаш хIаца гектара тIара 70 центнер фуалтьикд хьажкIаш чуийдар оаха. ЦIаьхха хиина хIама дац из. Оаха цIаьхха а дIахьекхар, моллагIча хаоттама хьалашка а лакха хьувкъам кхебе тховш Iомадеинилга. Лаьтта леладерашкара таханарча хано дIадехар да из. ХIаьта, иштта толам баккха вIаштIехьдаргдапар, нагахьа санна тха коллектив бокъонца лаьтта дезаш болча, цук беркат совдаккхара хьинар кхо из деш къахьегача наках цалаттаре. Деррига а болхлоет тийна да.

Дальхох кхоачам баь ва Iеш, карарча шера а соахка санна, толам баккха дага ба тха механизатораш. Укх шера а 200 гектара тIа индустриальни хьисане дIаюргъл тха звенос хьажкIаш. БIаьстан кхашнарэ балхаш дIадоладаре масс оагIорахьара кийчо яьй тха механизатораша. Лаьтта дика тоадаьд. Гурахьа эгба аьха лаьтта Iай цIаьхха аьхад, тIаккха минеральни органически удобренеш тайса хьаьндаьд. Къаьстта, дукха тайсай оаха укх шера кхашка органически удобренеш — хIара гектара 50 тонн. ДIайха дени хьа ма дахкинге культивацие а яьккха лаьтта оасарах цIендаьа. Цун тIеххьа, лаьттаиш дукхагIа тIоадаI Iоаяра духья, махкаш дахьад. ЛаьрхIа кийчъай техника, Iалашдаьд дIаде кондици лакха йола фу.

ХIана лаьтта тIагIолаяре дIанийс а дах молхаш уохаш до тхо. Индустриальни хьисане тьажкIаш дIае доладелча денз фу дIаделахьа цкъа молхаш тох оаха лаьттана. Из хармахьа деш хIама доанилга хано къахьелхад. Цу гIулакхо новкъостал ду бIаьсти тIадоагIача оасаро овлаш хIалакдаь дIадала. ХьажкIаш дIайийнача тIехьагIа тIаьнна кхоъ — йиъ лорд кхай тIа гучайоаллаше цIаькха а молхаш тох оаха. Вакъда, цу хана тIайоагIача хьажкIашта ле дердоашш чIоагIа лора луш, агротехнико дIадеххача тайпара, хIара гектара боагIача боарамал тIехьа ца йоаккхаш тоха еза молхаш. Цудухьа из болх чанхбоаккхача, къаьстта тIахьожам лоаттабу аз. Иштта цIендаь оасар дIадоаккх оаха.

Лоацца аьлча, хIара механизатор дика йовзаш хила веза кердача хьисале хь к кIаш дIаерагIа йола технологи. ХIаьта из агротехнико дIадеххача тайпара чакхвоаккхача кхай тIа хургбола хьувкъам цIаккха доха, во хила йиш яц. Цу даькъе аьттув баьный са. Звенона чу мел воагIа механизатор индустриальни хьисане хьажкIаш дIаера гIулакх кIоарга Iомадаь, дика довзаш ва. ЦIаккха я дIахьалхадаккха ца дезаш, шоай болх ханна хьен дикен кхоачашбу соца цхьана къахьегаш боахкача механизатораша Чумаков Мухьмадек Кантышев Руслан.

Цу дерригне сота кайрра оалийт: укх шера а балха тIехь оаха дикка толам боаккхаргба.

Б. КОДЗОЕВ.
совхоза звеньевой.

ДИКА СОВГIАТ

Дика совгIат дир укх денош Нохч-ГIалгIай гIишлои управленена чуйоагIача 8-ча СМУ гIишлоихоша, ГрозНИИ института болхлошта. Старопромысловски района Новая Катаяма яхача поселке 8-ча Лине тIа хьалдаь а даьккха эксплуатаце дIадених пхеза вIаштIердаь 90 квартира йола цIа.

ЦIа хьаьде доладелча денз дика къахьегарца белгалъяьна яр Р. Сайфутдинова каменщиций, А. Флигеля штукатурщиций, В. Семенова столярий бригадаш, — йоах прораба Черноусов Геннадий Ивановича. Белгалдаккха деза, В. Сиденюка кулгалдеча бригада малярни балхаш «тIехдика» даь хилар.

А. ПЬЯНИКОВ.

16 АПРЕЛЕ — КОММУНИСТИЧЕСКИ СУББОТНИКА

КХОЬЧА МАТЕРИАЛИЙ ЧОТАГIА

Ерригсоюзни коммунистически субботник хула де динача къахьегама толамашца чакхдоаккхара доккхий социалистически декхараш тIайийнад Грознерча Ленински района къахьегамхоша. 16 апреле шоай хьинар кхо ца деш къахьегаш хургва укхаза 81200 саг. царех шоай массеварча балха моттигашка болх беш хургва 21200 саг. Кхоьча байдала, материалий чотагIа болх беш хургья 115 бригадий, смений, цехий, участкий коллективаш, 2500 болхло.

Кхача деношкарчул дукха оасарегIа болх а беш, Ленински коммунистически субботник долча дийнахьа къахьегама вахте латтаи болча болхлоша арахецаргья 450 эзар совгIа сома маьха тайп-тайпара продукци.

«Шеча шоаттадийнахьа» шоаш даькха 68 эзар сом ахчи цхьайтталагIча пятилетка фонде дIачулургда района къахьегамхоша.

●

НАЗРАНОВСКИ РАЙОН

Ленински коммунистически субботник долча дийнахьа Назрановски района къахьегамхоша кхыча деношкарчул дукха оасарегIа болх бертба. Цу дийнахьа балха арахаргва районера 36550 саг. царех къахьегама вахте латташ хургва 6230 болхло. Промышленносте къахьегаш хургва 3070 совгIа болхло, транспорте — 570 совгIа саг, гIишлой хьалъеча — 600 гаргга саг. 390 пусковой объекташ хьалъеча а волаш. Районерча совхозашка тайп-тайпара юртбоахама балхаш деш хургва 1370 болхло, царех 520 совгIа саг фермашка болх беш а волаш.

16 апреле района промышленносто арахецаргья 121,6 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци, цу даькъе 25100 сома маьха халкъа эшаш дола товараш. Массе а тайпарча транспортаца дIакхьа хьоргда 3490 тонн халкъа боахама мохьаш, дергда 15,2 эзар сома маьха гIишлой-монтажни балхаш. БIаьстан юкъе дIадув алат дIадургда 570 гектара тIа.

Кхоьча байдала, материалий чотагIа къахьегаш хургья кхаь предприяте, 14 цеха, смена, бригада, участка коллективаш, 840 гаргга болхло.

Къахьегама цIей долча дийнахьа шоаш даькха 13200 сом ахчи района къахьегамхоша пятилетка фонда юкъехьоргда.

КХОМ БАРАХ ДАЬННА БЕРКАТ

Хьинар айдешна къахьегаш ба Октябрьски Революце орден лелаеча «Старогрознефть» НГДУ рационализатораши изобретателаши. Мехкдаьттахошта юкъе цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера план хапал хьалха кхоачашъяра дIайолаьча яхха инициатораш уж болга дика хов вайна.

Укх шера хьалхарча кварталагIа цар планал совгIа даькка мехкдаьтта 10.9 эзар тонн да. Из деррига даькхад къахьегама оасарле лакхъяра чотагIа. Цу юкъа кхоаь электроэнерги 100 эзар киловатт-сахьат я, планал совгIа продукци маьхала яккхарах хьахинна 458 эзар сом цIена пайда баьб.

Уж толамаш доахача хьвари балха говзали гойтар управлене рационализаторашен изобретателашен. Цар пятилетка дIайолаелча денз 447 рационализаторски предложена балха юкъейоалаьй. Царех я фонда скважинашкара мехкдаьтта цIенагIа хьакъоастадара, болхлой къахьегам аттача баккхара хетаяь, иштта кхыяраш. Цу предложенеша баь экономически пайда 1 млн. 100 эзар сом ба.

ДикагIа болча рационализаторий, изобретателий цIераш йоахаш управлене эггара хьалхарчарца хьоахабу инженераш Александр Швец, Даниябек Зумаев, Лечи Нацухланов, Зифрат Имаев, токарь Владимир Данилов, оператор Сайди Ахмедов, иштта кхыбараш.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

ГIадвуга толамаш

«Грознефть» объединенена чуйоагIа Грозненски опытно-хьокхама бурув тохара балхий управлене коллектив дина толамаш доахаш хьайоагIа цхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера. Укх шера хьалхарча квартала план бурувдеттараша кхоачашъяьй йиллача хавал массехк ди хьалха. Планал совгIа цар теха бурув 530 метр да. ХIаьта къахьегама оасарле 17.3 процент лакхъеннай.

Уж толамаш доахача дика къахьегарца белгалъяьлар гш. Е. А. Базилевский, Д. Джандаров, А. Мау, А. Булгаков керте латта бурувдеттарий бригадаш. Духьал март бетта «Правобережная» оалача майда тIа Е. А. Базилевске бригада 1220 метр бурув техад. Из планагIа доагIачуд дукха дукхагIа хул.

ХIанз, 16 апреле хургдолча ленински субботнике хьинаре дакъа лаца кийчдуш ба бурувдеттараш.

Д. ГАБАЕВ.

ТАХАН — КОСМОНАВТИКА ДИ

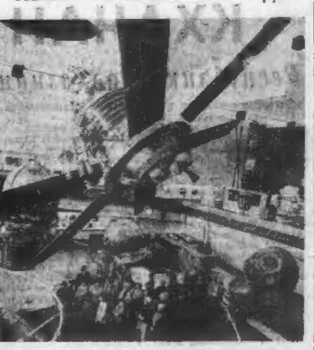

Калуга. К. Э. Циолковске цIерагIча космонавтика исторе Паччахьалкхен музеяс къаьгга хьадовзийт космически аре наш карахьзарера истори.

Музеях К. Э. Циолковска идеяшта пропаганда еш йола, космонавтикана керагIдаьннараш хьагойташ бола Iилма-тохкама а культурно-просветительни а учреждени хиннай.

ХIара шера Калугерча музее боагIа вай мехка тайп-тайпарча мIинигашкара а, иштта доазол дехьара а ах миллион совгIа бола экскурсанташ.

СУРТА ТIА: укх зала экспонаташа дуьц К. Э. Циолковске идеяш вахаре кхочаьнлеши хилар.

А. ОВЧИННИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Смоленски область. БIаьсти Гагарински дешарешка дакъа лаца, эггара хьалха космосе вахачун наьнах Анна Тимофеевнах бIарг тоха, предприятешка чила, планета хьалхарча космонавта махкахоща вIашагIкхета а къамаьл де а город Гагарине боагIаш Iаьдал да Юрий Алексеевича космически вежарий.

СУРТА ТIА: Анна Тимофеевна Гагаринен цун йоI Зоя бе за хьаший летчик-космонавташ Ю. В. Малышев, А. А. Леонов, В. А. Джанибеков тIаэцаш ба.

Г. КАЛАЧЬЯНА сурт.
ТАСС фотохроника.

IОАЯЬ ОПЫТ ВIАШАГIТОХАШ

Ерригсоюзни Iилма-практически конференци

ТБИЛИСИ. (ТАСС спец. корр. Э. Гаспаров, Н. Новиков). Укхаза чакхъяьнний «Къахьегамхой общественни производственни хьинар айдечара, дисциплина чIоагIъечара, балха стиль эргаоахаш товечара юххьанцарча партийни организацеи лоархIам айбарах» яхача темах йола Ерригсоюзни Iилма-практически конференци.

ТIеххьарча пленарни заседание ладийгIар секцеи кулгалхоша коммунисташа даьча творчески къамаьлий итогех даьча хоамашка. Белгалдир партийни балха практика йовзаро, из кIоаргга Iомаяро юххьанцарча парторганизацей денал айдара гIо деригхилар.

Конференци чакхйоалаш къамаьл дир КПСС ЦК секретара И. В. Капитонова. Цо белгалдир, конференци чакхъяккхар — юххьанцарча партийни организацей балха вай парте лард, къахьегама коллективай политически гIуж уж хилара тарра КПСС Центральни Комитето чIоагIа уйла еш хIлара дола цхьакха тешал.

Цун итогий мах беш эггара хьалха белгалде безам ба из кIоаргга чулоацам болаш, корта бола, конструктивни хьисап долаш хиннилга, аьлар КПСС ЦК секретара. Конференце корта болаш масс а оагIорахьарен дийцар парте XXVI съезда, КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешка, КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова къамаьлашкарча положенешкеи выводашкеи хьежжа доза юххьанцарча партийни организацей организаторски идейно - кхетамеи балха актуальни дешаш.

Къамаьлаш деш йийцар къахьегамхой общественни производственни хьинар айдечара, дисциплина чIоагIъечара, къахьегама коллективай вахарая гIулакхашта парторганизацеша еш йола влияни чIоагIъеча балха дукха тайпаш дола формаши методаши. Цу цхьан ханна новкъостаща, гучахьа, самокритично дийцар юххьанцарча парторганизацей балха тIара, моттигерча партийни комитеташа царна кулгалдечара кхоачамбоацараш, дIахо къоастае езача проблемах. КIезига йовзийтаддар парте лохехьарча звенаш болх эргабоахаш тоабара хьакъехьара тайп-тайпара уйлаш.

Конференце йиьхегIа ю коллективни опыт, партийни строительства теорени практикаен мааьхе опыт лу. Верригача партийни болхлоиея активисташеи кIезиги пайда эшаргбац цун документех. Уж ма могга дукхагIча партийни активашарча наха дIадовзийтара йоакхо е еза, белгалдир И. В. Капитонова. ХIанз, хетаргахьа, гIулакх сенах латт аьлча, из латт укхаза мел дийцачох. Iоаьча опытах, средствай ерригача арсеналах балха боарам дIахо айбара, цун стиль эргаионхаш тоаяра, боахама - политически декхараш кхоачашдечара, порядок, организованность, дисциплина чIоагIъечари партийни влияни дукхагIа хилийтара ма могга дукхагIа а биззагIа а пайда эцарах. Конференце итогаш чакхъяхара моттигашка боккха, шеррача планагIа болх бергба аьнна хетаду.

Конференце дакъа лаьцараша белгалдора, юххьанцарча организацена хьинаргIа болх барах парте общественна кулгалдара лоархIам толиме чакхбаккхар, нахацарча цун буххама чIоагIал дукхагIча лаьхье тайша хургхилар. Цудухьа кIаьд да луш чакхдаха деза хIара юххьанцарча партийни организаци вахара гIулакхаша хьалбиза болх беш, дерригача гIулакхашта инициатива, творчество, лакха принципиальность гойташ кулга.

ЛоархIам болаш да партийни организацеша къахьегамхой творчески самодеятельности социальни хьинари ма могга дегIадовладара мел па йолийташ, хIара денна уйла тIаахийтар. Из, белгалдир Ю. В. Андропова, — «...парте планаш реальни хилара, цук низ чIоагIбалара доп, хIаьта бухсоцаш — коммунизм хьалъяра программа кхоачашъергхилара бола тешам».

Укх деношка вай торо хилар Грузе цхьайолча юххьанцарча партийни организацей къахьегама коллективай махке опыт йовза. Вай массавар а тайшир КПСС ЦК парте Тбилисски горкома хьакъехьа баь социалистически кхоачашбеш республикански партийни организаце дукха болх баьлгах. ТIахьарча шиъ пятилетке республика къахьегамхоша экономически социальни дегIадоагIача дерригача лостамашка даьха толамаш дукхагIча даькъе хьахиннад партийни кулгалдара боарам тIа-тIа айлуш, гIуланхара творчески хьожаш хилара.

Опыт дIа-юха лларо керда низ лургба вай парте эггара лохехьарча, эггара дукхагIа нах юкъе болча звенон чурча партийни вахара хьинар айдара, гIо дергда КПСС XXVI съезда решенеш, цхьайтталагIча пятилетка заданеш кхоачашъечара организаторски идеологически болх айбара.

Ерригсоюзни Iилма-практически конференце кхаь дийнахьа бьача балхо тешадеш бакъдир ерригача юххьанцарча партийни организацей болх овлангара тоабара лоархIаме этап из хургхилар, аьлар из дIакъовлаш КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара Э. А. Шеварднадзе. Уйлаш вIаши йовзийтар, могадаь гIулакхаш, рекомендацеш юххьанцарча партийни организацей практически гIулакхашта юкъеяхьаргья.

КХАЧАН ПРОГРАММА — ПАРТИЙНИ ЙОАКХО

Республика колхозийн совхозийн юкъъанцарча парторганизацей секретарий семинар-совещанера

Колхозаши совхозаши вӀашагӀъеххьа хьалхарча деношца даха юрта керттера низ хиина а хиннаб, болаш а ба коммунисташ. Уж ба балха юкъъмоттиге латтараш, кхай тӀарча, фермерча шоай новкъосташца, оагӀох оагӀув а теха, къахьеташ, боахаме культурен хьальара, коммунистически идеалаш котъяхаре, парте уттаю планаш практически чакхъяхар духьа хӀара дийнахьа, хӀара сахьата къовсам лоаттабераш.

Вай республика колхозашкеи совхозашкеи болх беш ва КПСС 8 эзар гаргга члени членалла кандидати. ДуккхагӀдолча боахамашка болх беш я йоккхий юкъъанцара партийни организацеш, керте латташ партномаш а йолаш. Колхозийн совхозийн производства керттера дешаш нъестадеча, юрта къахьегамхошта идейно-политически кхетам луча цар хьаӀоальй ӀаьхийӀ опыт. Цунца цхьана, долаш да цӀенхаштта кхоачамбоацараш, даьза дисараш, гӀалаташ. Дикача опытах, кхоачамбоацарехь уж дӀадахара долча наьнъехь, юрта вахара еш йола партийни вӀашагӀъярах дар шоатта дийнахьа чакхъяьннача Нохч-ГӀалгӀай колхозийн совхозийн юкъъанцарча партийни организацей секретарий семинар-совещанехь къамаьл. «Кустанайски областе Федоровски района «Путь к коммунизму» колхозах болча КПСС ЦК соцамга хьежжа Кхачан программа кхоачашъяра колхозийн совхозийн юкъъанцарча партийни организацешта хьалхашка латтача декхарех» лаьца доклад йир КПСС обкома секретара Д. Г. Завгаева.

Совещане къаьстта белгалдаьккхар, хӀанзарча шерах КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо чӀоагӀъяь организационни экономически мероприятеш бизэача низаца яха йолалу хьалхара шу хинна хилар. Из дувзаденна да юрта боахамеи агропромышленни комплекса кхыча довкъойи материально-технически базе чӀоагӀъярца, экономически механизми доалдари эргадаьккха тоадарца, материальни стимулировани дикагӀа ярца, колхозаши совхозаши кулгалдеча кадраицен специалистащен чӀоагӀъярца. Къаьстта аьлча, парте дӀа ма деххара, вахаро дӀа ма деххара фронта ерригача шоралла дӀаболалуш ба болх.

Республике а районашка а чаккдаьннад доалдара перестройка елга, агропромышленни объединенеш советаш хьаьлй, шера 450 эзар сом ахча ийдеш хиннача 284 сага кӀезигаьлй аппарат, доалдеча органий структура тоальй, районии звено чӀоагӀъяьй. Районии агропромышленни объединенеш советашта юкъебахаб колхозийн совхозийн кулгалхошца цхьана «Сельхозтехника», «Сельхозхийе», кхыча подразделеней вилаш а.

Производства эффективность айяра, боахама расчет чӀоагӀъяра тӀадероадаьча гӀулакхий комплексе лоархӀаме хӀама да къахьегам вӀаштӀехьбаккхарен цох мах телларен кердача прогрессивни формашка довлар. «Путь к коммунизму» колхоах болча КПСС ЦК соцамо боахамий партийни организацеш, кулгалхой декхарийла бу къахьегамах натуральни мах телара практике эргаяккха, бригадийн коллективнийн подряд, аккордно-премиальни система, бухсоцаш хьахулар доккхагӀа хилийтара болча коллективаш бсамен бехктокхамен кхыйола формаш хьиннарегӀа юкъейолае. Соцам тӀа ланза даргдоацаш лерхӀ, КПСС ЦК майски Пленуме аьнна ма хиллара, хӀара къахьегамхо ше хьадеш долчуна цох ше хьаэцаш долчуни юкъера бувзам дика гуш хулга Ӏалашдар. Из проблема кхоачашъяра де аьар — колхозашкеи совхозашкеи боахама расчет ситагӀа юкъейоалаелга, чурча резервах бизагӀа пайда эцара бола кадрай бехктокхам айбелга, паччахьалкхени къахьегамен дисциплина чӀоагӀъелга. Уж декхараш кхоачашдеча эггара чӀоагӀа гӀа аьттув боалийтача хӀамаех цаӀ я коллективни подряд.

Коллективни подрядагӀа болх беш хилча дикагӀа вӀашин тарлу къахьегамхочун шийи хьашташ предприятечарца, къахьегама овсарле лакхлу, товарно-материальни маьхаленашта кхом бу, хьийтача кьехи цох хьалуш долчуни юкъера бувзам къагга гуш хул.

Бригадно-звеньевой подряд юкъейоалаяра даькъе республике белггала опыт Ӏоалай. Цох шерра пайда ийбу баьцадараш, хьажкӀаш кхееча. Иштта, Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхозерча В. С. Ефимова звенос массехь шера вӀашта ялата культураш, люцерна ги кхедеча лакха хьокхамаш доах. Берригача членаш шоай лоӀамагӀа болаш вӀашагӀккийттаб цу отряде, цун состав из вӀашагӀъеллача хана дена хувцалуш яц. Отряда деннад севооборота юкъедоагӀаш дола 1940 гектар латта, тайп-тайпарча маркаех йола 19 трактор, комбайнаш кхыйола юртбоахама техникех.

Отрядая боахамах кхьера производственни гӀулакхаш кхестаду шинка оагӀон декхараши материальни бехктокхами белгалбаьккха долча договоро.

Продукци йоаккхаш болча бригада членашта царца расчет ялехьа хӀара бетта болх баьча ханага, трактора тайпага, механизатора классностага хьежжа дифференцированно аванс лу, бакъда тарифни фонда 80 процентал тӀех доацаш.

Кхай тӀара деррига балхаш чаккдаьча, техника эйаш дола кулг теха, дӀоттайича колхоза правлене цар яьккхача продукцега хьежжа отряда членашца йизза расчет ю. Кхы тӀа а хӀаранена дала доагӀар мелад бухсоцаш къовстадер отряда совет я.

Кхай тӀара чудаьха беркат алсамдаьйнад. Отрядапара хӀара сага юкъера лаьрхӀача доаккха ялат 65 тоннагара 95 тоннага дӀакхаьчад. 1982 шера отрядо районе эггара лакхагӀа бола ялата хьувкъам кхебир — гектара тӀара 25,4 центнер, люцерна ги кхедара план 150 процент кхоачашъелга Ӏалашдир, цох колхоза хьехилар 800 эзар сом пайда.

Дика лакхъеннай къахьегама овсарле. Отрядерча хӀара болхлочо 19,4 эзар сома маьха продукци яьккхай, 1974 шера 6,8 эзар сома маьха хиннача метте.

Отряда членаш бетта юкъера эца алапи 193 сомага дӀакхаьчар. Цул совгӀа, договора условешка хьежжа хӀаранена натуральни доплата еш мах боацаш 200 килограмм ялат делар.

КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара В. Г. Табацковас хозрасчет пайдане хиларах, из массанахьа балха юкъейоалаяра парторганизацеш къовсам лоаттабеш хила езарах дола къамаьл дӀахо деш, масала хьанийцар «Червленский» яха колхоз. БаркӀ шу хьалха из тӀехьаюсачарна юкъе яр, ше а деш болх бора. Экономика айяр духьа боахам лелабеча, партийни балха тӀа латта гӀулакхаш ца хиннача дарддоацаш дар. Партийни организаци чӀоагӀйир, хьанар дола специалисташ хьожабир.

Партийни организаци колхоза правленни лаьттан дикача дас санна доал делга, из леладара культура лакхъелга Ӏалашдар духьа оарцагӀъьлар. Парте райкомо енначa рекомендацегӀа доалдара цехови структурага баьлар, къахьегам вӀаштӀехьбаккхарен цох мах теларен формаш хийцар. БаьцоагӀай цехе бухсоцаш хьахулаш долчуига хьежжа аккордно-премиальни мах телаш йола мехотрядаш вӀашагӀъехнар, хӀаьта жа леладераш хьалуш дар дийцар цар кхеду Ӏоахарийн доаккха тхан дукха е кӀезига хиларца. ХӀара ма леладеча бригадега, мехотрядага дӀакхоачийт хозрасчетни заданеш. ХӀара бетта хьахинарий анализ ю.

Къаьстта теркам тӀаухийтар экономически дешара. Дуккхача шерашка пропагандисташ болаш ба колхоза председатель, специалисташ.

Керттера лоархӀам болаш хилар хозрасчет балха юкъейоалаяр. Из бахьан долаш массехн шера боахам низбенна ца Ӏеш, хьалхалаттачарна юкъе а дӀаэттар.

ГӀулакх чӀоагӀа аьттув боалийташ долга гуш дале а къахьегам кердача тайпара вӀаштӀехьбоаккхийта ледара латт, яхаш белгалдоахар совещане. Республика баьцовгӀаш лелаеча коллективни подрядагӀа болх беча бригадайи звеньяйи боарам 16 процентагара мара дӀакхачац, хӀаьта хьайбай боахаме — 20 процентага гаргга. Цу даькъе цхьаболча кулгалхоща консерватизм гойт, кӀезигагӀа пайда луш бале а шоаш хьалха деиз баьннача балха приемашцара къаста магац царна. Каст-каста нийслу боахама кулгалхой шоашта керда дукъ тӀаэца гуччахьа раьза боацаш йола моттигаш, хӀаьта юкъхьанцара партийни организацеш цу фактай боагӀаш бола мах беш яц.

Коллективни подряд боккхача маьхера хилар теркал а деш, партийни организацеша хувца беза цу гӀулакхаца шоаш лаьца никъ, йолаш йола опыт Ӏомае а вӀашагӀтоха а еза. Производствана бухсоцаш хьахур доккхагӀа хулийташ йола коллективни подряд, цехови структура, производствон къахьегама вӀаштӀехьбаккхара йола кхыйола прогрессивни формаш кхы а шерагӀа юкъейоалайтара фӀубенагӀа хила еза уж. Дешара ерригача формаех пайда а ийбеш, кулгалдеча кадрашта, массови профессех болча къахьегамхошта новкъостал де доагӀа уж экономически знанеех кхуьш, гӀулакх нийса леладе хоаш хилийтара.

Юрта коммунисташа шоай балха тӀа толам боаккхийта дуккхача даькъе тайша да юкъханцарча партийни организацей секретарий состав. ХӀанз царех 67,7 процент бараш лакхера дешар дийша, дигалагӀа дакъа гаргга бараш юрта боахама специалисташ болаш ба. Юрта коммунистий дукхагӀйола новкъакаш лакха сий долаш, политически а профессионально а дегӀабьакха, принципиальность йолаши гӀулакх тӀах аьнна кхоачашдеши хилара йиш хулийт парторганизацешка дизача вахарех лха, шоашта хьалхашка латтача декхарех толаме лоархӀас.

Республика колхозийн совхозийн юкъъанцарча партийни организацешка балха формаши методаши хаддаиза эргайоахаш тоаю. Цу даькъе шоаш деиах лаьца дийцар Назрани района Ленина цӀерагӀа колхоза парткома секретара И. А. Охренкова.

Юртбоахама хӀара кампани дӀайолаялалехьа социалистически яхь дикагӀа вӀаштӀехьъяккхарах, цун идеологически Ӏалашо елга тоадарах лаьца парткомо цехови парторганизацей секретарашца, профсоюзни, комсомольски активаца, идеологически болхлошца, семинараш, совещанеш чаккйоах.

Йоккхий юртбоахама кампанеш чаккйоахача хана парткоме вӀашагӀйолл социалистически яхьа кулгалдара, балха итогаш яра, уж шерра дӀайоаьйтара информационни центр. Производстве хьалхалаттараш сийлен Улга тӀа боех, цар сийна цӀе байрахаш урагӀйоийт.

— Тха парторганизацеший балха керттера лостам лерхӀ, — аьлар Шаьля района «Московский» совхоза парткома секретара С. Хатуевас. — ТӀадиллачa гӀулакхацара хӀара къахьегамхочун бехктокхам лакбер, производстве коммунистий авангардни лоархӀам чӀоагӀбар.

Партийни, къахьегама дисциплина чӀоагӀъяра лоаттабеча къовсамах дийцар Гудермесски района «Новогрозненский» совхоза парткома секретара В. Х. Эдерсултанова. Совхоза парткома, аьлар цо, ший балха опыте хайнад дисциплина чӀоагӀъяра, производстве, общественни моттигашка порядок тоаяра лоаттабеча къовсаме керттердар болхлоех шоайех, къахьегама коллективах тийша долга.

ӀаьххӀа хана къахьегама дисциплина телхаеш, балха хама кърта боло малараш мелаш бар слесараш-ремонтникаш. Дуккхаза хоза а во а дийцар царца, тайп-тайпара административни взысканеш елар. Бакъда, уж собране цӀенхаштта бийцача, новкъосташа критика йича мара гӀулакх эргадалаза.

Цхьайолча партийни организацей балха боарам, йоахар совещане, хӀанз КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумашца дӀа ма деххара бац. Царех дукхагӀъяраш экономика кӀоаргга йовзаш яц, нагахьа мара коммунистий собранешка юртбоахама производство дегӀайоалаяра керттера дешаш дувцац, лакха овсарега йолаш къахьегийтара йолаш йола резерваш хьагучахараш царех пайда эцара специалисташ, колхозхой, совхозий болхлой оарцагӀбахац, хано дӀадехараща, хьалхалаггача боахамий кхоачамаща нийсбеш шоай болх бац.

Из деррига Ӏатъ колхозийн совхозийн финансови боахама балха тӀа хьакулачоа, паччахьалкхен планаш кхоачашъяра. Республикера ахаш совгӀа долча боахамаша шоай торонашка хьежжа болх бац, каст-каста планаш кхоачашъелга юкъагӀдут. 1982 шера паччахьалкхента ялат дохкара планех лоархӀаьяц 19 колхози совхози, шура планех — 55, дулха планех — 68.

Инициатива ца хилара, тӀадилла гӀулакх кхоачашдеча бехктокхами дисциплинех ца хиларца белгалбоахаш бийцар совещане «Лермонтовский» совхоза партийни организаце болх. ХӀаьта Надтеречни района «Минеральный» совхоза партийни организаце (секретарь Х. Муртазалиев) балха анализ еш, докладчика белгалдаьккхар, производства керттерча участкашка коммунисташ дӀа-юха нийсбара цо йоагӀаш йола терко ца елга. Цхьан ферме (йолаш йолча шинех) цхьа цаӀ коммунист вац. Доярашта юкъе кӀезига ба КПСС членаш. ӀаьсийӀ леладераща юкъе а бац партийцаш, хайра бац уж жа Ӏуша а. Укхаза дукхагӀйолча хана партийни собранешка дешаш формально дувц, литтача гӀулакхий кӀоаргга анализ а ца еш.

Парте райкомаша тӀехьаюсача колхозийн совхозийн берригача секретарийн кулгалхойн болх кӀоаргга тахка беза ха хьатӀаэттай, яхаш дувцар семинар-совещане доакъашхоша. Цхьабарашта болх эргабаьккха гомбара новкъостал де дезаргда, хӀаьта ца дарех пайда кургбоацаш, кулгалдеча тоаде дамогаш бараш декхарех мукъабалийта беза.

Партийни, цехови партийни организацей, партгруппай денал айделга, цар парте аграрни политика чакхйоаккхийта дукхача даькъе тийша да парте чура гӀулакхаш дегӀаахарах, коммунисташ лакха вӀаштӀехьбаьннеи дисциплина йолаша хиларах, кулгалдеча коллективность принцип кхоачашъярах.

Партийни организацеша, аьлар КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретара Б. К. Чагеева, нинъ лаьцаб боахамашка лакха къахьегама овсарле йолаш болх вӀаштӀехьбаккхара мел эца хьалаш хьадара. Цо дийцар XX партсъезда цӀерагӀча колхоза партийнен правленеи балха опытах лаьца. Цар даьза дарг мел доазар даьд реконструкци яьча № 2 йолча шурий фермерча мехакъахьегара а саьлӀара а доагӀа хьалаш хьадара. Укхаза л цӀена. ЙӀайха, паргӀата корпусаш, эшаш йола механизаци. Шеча уголок библиотека, бе-бе бос бола телевизор, проигрыватель я. Доярашта скотникаштен гӀулакхаш лоаттаду районий бытхомбината комплексни приемни пункто, медицински профилакторе.

Шерра къамаьл хилар совещане партийни собранеш кийчъярен чакхъярен практиках. Теркам тӀаэзар долаш долча цӀенхаштта кхоачамбоацараштеи даза дисараштеи. Шалински, Урус-Мартановски, Гудермесски районий къоалонга совхозий партийни организацешка еча собранешка даим хилац эттар гуччахьа дӀаргдола, корта бола къамаьл хургдола хьалаш. «Брагунский», «Альпийский» совхозашка, Къулбасела-Кавказски бройлерни фабрике партийни собранеш чакхъяхара ханаш гӀожа телхаю. Шера 5—6 собранеш мара яьяц Урус-Мартановски района «Горец», «Труд» совхозий цехови парторганизацешка, партгруппашка. Коммунисташка дувцийта уттаду лераш лерттӀа уйла яь хьа ца торнаш, гӀулакх вӀаштӀехьдаьккхара кӀоаргга анализ ца еш, балха тӀа дола кхоачамбоацараши даьза дисараши хилара бахьанаш хьагуча ца доахаш, доагӀар шоайла чӀоагӀа хьадехаргдола, критикеи самокритикеи ергӀола хьалаш хьа ца деш йола моттигаш хул.

ХӀанзарча хьалашка боккхача лоархӀаме да тӀахьожами тӀадиллар кхоачашдара хьажар хьада вӀаштӀехьдаккхар. Боккъалдар аьлча, из теме даим вай бӀаргкӀала латт, цох лаьца дувц ерригача партийни форумашка.

— ХӀара коммуниста балха гӀулакхаш, ю юкъехьоа дола дакъа мишта хьожаш даим тӀахьожам лоаттабу оаха, — аьлар Шелковской района «Путь к коммунизму» колхоза парткома секретара М. М. Гайчаева. Партийни собранешка, парткома заседанешка дуаца дош кийчдеш хьалхе гӀулакх цӀенхаштта тоха, анализ ю. Уж чакхйоах цу гӀулакха оттаьча планагӀа, кийчьюлаьрхӀа вӀашагӀъеххача комиссешка. Цуна цхьана дош тохкачар докладштен солоя кладштен эша материал гулъю, соцами проект оттаяра предложенеш юкъекхухь, цул тӀехьагӀа тӀайша решенеш кхоачаш мишта ю хьожаш хул.

Цу тайпарча практика йиш хулийт эггаре гӀулакхий бе боагӀа мах бе, нарагӀахьнерашн ледарлонаши къаьстта бӀаргаго, долаш дола кхоачамаши торонаши йиза хьагучахен царех сихагӀа пайда эцем. Партийни собранеш, хӀаьта уж тханцига массала йхар санна гучахьара хул, берригача доакъашхоша хьинаре дакъа лоацаш чакхъюд. Иштта хьинар гойт цар тӀаийца решенеш чакхйоахача хана а, хӀаьта из саха чӀоагӀа лоархӀам беш а да.

ТӀахьожами тӀадиллар кхоачаш мишта ду хьажар эргадаьккха тоадар духьа боккха болх бойа а из даим а массанахьа а беш бац. Дуккхача партийни комитегаша цох эсала пайда ийбу, яхаш дувцар семинара доакъашхоша.

КПСС ЦК теркам гӀаоз планаш, решенеш кхоачаш мишта ю хьожаш бу тӀахьожам гӀулакх юкъагӀдисача е цӀенхаштта кхоачамбоацараш гучадаьлча а ца беш, юкъарчал доацаш тӀаийцар кхоачандеш долча хана лоаттабелга чӀоагӀа даьза даргдоацаш хилара. Цу тайппара, лакхлу гӀулакха чубелла болча хана оттабеча тӀахьожама лоархӀам. ГӀулакх мишта лел хар, сагота ца хилара, болх сацара, юкъагӀбисара нхерам тӀатувсаш дола бахьанаш хьалхе фе гуш а уж юкъъанца дена дӀадоахаш а хилар лоархӀаме да.

Кхычар пайда эца мегаргдолча шоай балха опытах дийцар Урус-Мартановски района «Гехинский» совхоза парткома секретара Ш. Х. Малеева. Укхаза болх беш я администраце балха тӀахьожам лоаттабеш йола йиъ парторганизаце комисси. Царна чувоагӀа 20 коммунист. Цул совгӀа парторганизаце ког гӀортола ю 4 депутатски поста, 6 профсоюзни комиссе, халкъа тӀахьожама 4 группаи «Комсомольский прожекторен» балхах.

Партийни организаце комиссеш тохк лаьттах, техникаш, минеральни удобренех, ахчах, кхыдолчох пайда эцара дешаш, партийни комитете йоагӀаш йола предложенеш хьачутед. Иштта, техникаш пайда мишта ийбу хьожаш йолча комиссе соахка декабре бетта техкар юртбоахама техника тоаяра гӀулакх. Инженерни служба балха тӀа цхьадола ийсхаштта кхоачамбоацараш гучадаьхар. Тракторашта ремонт яра графика кхоачашьяцар, тӀехьаэхаза инвентарь, культиватораш, сенокаш, макхаш кийчделга ледара латтар. Иштта хьал оттарца сагото еш йолча парткомо лидийгӀар техника товелга вӀаштӀехьдаккхарах тавпа керттерча инженера М. Беноева яьча отчетага. Цига инженерни службана цӀенхаштта замечанеш йир, рекомендацеш елар, кхоачамбоацараш дӀадахара ха йиллар. Соцам кхоачашйелга тӀадилар дош кийчдаьча комиссена. ХӀаьта совхоза директора парткомо хьадехар инженерни службана хьалда гӀо делга. Парткома соцам кхоачаш а беш, мехмастерскешка, тракторни бригадаша техника тоаечара гӀулакх тоадир. 10 февралага кхоачаш ерригаa трактораш тӀехьаэхна инвентарь кийчча мугӀаре латтар.

Грозненски района «Ататинский» совхоза парткома секретара Л. Е. Фроловас керттера терко тӀаэзар лаьттен производства кхыйола керттера средствашка дика доал деш леладар, социалистически доалахье лоарар духьа тӀагӀертта къовсам лоаттабеш юрта юкъъанцара парторганизацеш хилийтара.

Республика колхозийн совхозийн парторганизацешка хӀанз вӀашагӀъехкай администраце балха тӀахьожам лоаттабеш йола 158 комисси. Цо йиш хулийт лаьттан беркат сондаккхар, доаькъар Ӏалашдара интенсификаци яр, болх вӀаштӀехьбаккхара производствана доал дари, материальнийн ахчанаш средствах дикагӀа пайда эцар санна долча балха лоархӀамеча лостамашта партийни тӀахьожам оттабе.

Бакъда, дуккхача партийни организацешка лерттӀа пайда эцац тӀахьожам лоаттабара шоашта еннача бокъонех, мероприятеш дика чакхъяхара даим йоакхо яц. Ахаш гаргга йола комиссеш балха планаш йолаш яц, тохкамаш наг-нагахьен тӀагӀоллярен мара дац. Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский», «Гойтинский», «Родина» яхача, иштта кхычa совхозий партийни организацешка комиссешка тохкамаш деш оттаьл антана ца къоастаеш ют. Цхьайолча райкомаша, юкъханцарча парторганизацешка е йоагӀа йоакхо яц комиссей председателий членийн дешара, тӀахьожам лоаттабара достам, формаши методаши белгалъяхара. Цхьайолча партийни организацей комиссей членаш хиина ца Ӏеш, кхыметтел секретараш шоаш а бац комиссех йола положени, цар болх тоабарах бола КПСС ЦК соцамаш довзаш.

ХӀанз а дӀаеккхина я кулгалхой отчеташка ладувгӀара балхацара формализм. Из деча хана къамаьл даим хилеш цар балха стилах, производства цар шоаш юкъенхухьача даькъа лаьца. ХӀаьта Шалински района «Джалка», «Лермонтовский», «Горец», цхьайолча кхыча совхозий партийни организацешка укх тӀехьарча шин шера вӀалла а ладийгӀадац кулгалхой отчеташка. Кхетадеш да, гӀулакх цу тайпара эггача даьза дисараша, боахам лелабеча дувцийтача гӀалатаща, шоашта болча аьттон духьа балха гӀулакхах пайда ийберашта принципиальни оценка ялара укхаза вӀалла хьоахадеш а ца хилар. Из цхьадолча даькъе нийслуш да цхьаболча партийни вожанаша шоай самостоятельность, партийни принципиальность йоаьндаь, боахама кулгалхоех лоархӀабеш боацандаь, кулгалхочун отчетага ладувгӀар цун сийна эшам бара нийса долаш санна харцахьа из кхетадеш боландаь.

Партийни тӀахьожам вӀаштӀехьбоаккхача гӀулакх оттаде деза хӀара кулгалхо ший гӀулакхий даькъе эггара хьалха парторганизацена, цо болх беча коллективана хьалхашка жоп луш хургволаш. Хила тарлуш дола водар хьалхе юхатоха Ӏомадала деза, хӀама нийсделча боах бе ца а отташ, моллагӀа негативни гӀулакх хьахулийта хьалаш кхачалехьа оарцагӀдувла деза. Кулгалхой балха тӀара кхоачамбоацараш хӀана а тӀехьа ханнахьа хьагучадоахаш дӀадаха вай ца Ӏемалга а лархӀа доагӀа укх тӀехьарча пхе шера колхозий председателех совхозий директорех 40 процент бараш на доагӀа гӀулакхаш леладарах кулгалде ца магаралла балха декхарех мукъабалийтача бахьанех бац.

Лакха бехктокхам хургбола, доал ца хиларца, гӀулакх талмаста, лерттӀа вӀаштӀехьда доаккхиш дотарца машар хургбоаца хьалаш хьадара, гӀулакх тӀах аьнна кхоачашдеши моральни башхалонаш йоалбаши кулгалду кадраш хулга чӀоагӀдара эггара лоархӀамеча средствах цаӀ сайна парте даим лоархӀаши хӀанз лерхӀаши йола критикеи самокритикеи дегӀайоадаелга дисциплинеи бехктокхами хулга хьадара тохамех чакхъьянна средство я. ГӀалаташ па хилийтара шайханнахьа оарцагӀдала, уж дӀадаха Ӏомадала йиш хургья, нагахьа санна вай догцӀена, гучахьа уж хиларах ца нхераш мукӀарал деш хуле кхача ленински теланцадара хьадоагӀа из. «ХӀама нахалдаккхар, — хьийхад В. И. Ленина. — из ше яьчовнаш ерзаем дола тур да».

Критика культурно тӀаэцаш хилар санна йола башхало кулгалхо шийх йоалаш хулга Ӏалашдар, атта кхоачашхулаш хӀама дац, — аьлар совещане къамаьл деш Надтеречни района «Верхненаурский» совхоза парткома секретара С. Х. Макаева. Шоана дукхихачарна, аьлар цо дӀахо, вахаре дайна а вывод яь а хила тарлу шоашта замечанеш йинча уж чӀоагӀа ира тӀаэцараш шоай гӀулакхка чӀоагӀа тешаме, шоай деррига низаш цунна дӀалуш бола нах хилар. Цу тайпарча наьха позици кхетае хала дац: хьай низ дӀакхоачар деш а низах воаш хилча а хьона кхоачамбоацарех лаьца Ӏоттараш из йой аккхар-м. Корта боацача, ваьсача сага мара шек воацаш ладувгӀаш хилац тӀехтохамашка, тӀаккха вела а вале, цу сахьате деррига дицдале дӀаводa на... Критика йича бокъонца бола нах чӀоагӀа гӀулакха тӀатаӀ, раьза ца хилар хьинар совдалара дера, дикагӀа къахьега гӀерташ хул.

Тха партийни комитето, аьлар нов. Макаева, йоакхо ю критика нийса кхетаеш мугӀарера коммунисташ а, боахама кулгалхой а, совхоза деррига къахьегамхой а хилара. Цкъаза геттара хала хуле а критиках пайда эца гӀерташ, цу даькъе цӀенхаштта выводаш шоашта еш нах хургболаш царна кхетам бала гӀерт тхо. ХӀаьта болх иштта оттабича гӀулакх а сар а толамга кхоач.

Оратора укх тайпара масал доаладир. Коммуниста, болхлочо С. Хамхурадова цхьа ха лаьнхар къахьегама дисциплина телхаеш, политзанятешка ца ухаш, хан-ханахьа взносаш дӀа ца луш, цкъаза партийни собранешка ца воагӀаш. Юкъханцашийна яь замечанеш чӀоагӀа ловш вацар, бехказалара бихьанаш доахар. ТӀаккха Хамхурадовх лаьца къамаьл хилар партийни собране. Новкъосташа йоагӀаш йола критика йир цунна, хӀаьта ала деза Сете хьакъая дӀакхаьчар ше леладаьр харцдолга кхетаде, цунна критически мах бе. ХӀанз тешаме къахьегаш ва из. Ше дехар дарца цунна тӀаоӀоагӀъяьй хьувнаш йола комсаш «ягӀа кхо гектар, хӀаьта цига дика толамаш а доах цо. ХӀаьта хӀанз партийни организаце вахаре а хьинаре дакъа лоацаш ей из.

«Путь к коммунизму» яхача колхоах болча соцам тӀа КПСС Центральни Комитето юрта партийни организацешкара дӀадех кадрашца бу болх даим шоай теркама юкъметте лоаттабанза барга хилар. Дерригача доакъошта, производственни участкашта керте латтараш квалифицированни специалисташ, гӀулакх довзаш бола организатораш кхетам дураши хулга Ӏалашдар.

Къамаьл латт, шоай знанешкен гӀулакх кӀоарга довзарген диллача, вай хана ӀалманкарагӀдаьннарашлерде лупцаш, юртбоахама производство дегӀайоалаяра интенсивни факторех кхетамца пайда эцаш юрта боахам лелабе могаргдола кадраш кийчъярахи царна кхетам баларахи. Цу тайпарча кулгалхочунна эггара халагӀча хьале ше отта а кӀалхарвалара дикагӀбола никъ корнебоагӀа, кхоачамбоацарий бахьанаш цо лехаш хул эггара хьалха ше даьча гӀулакхашка а даьза дисарашка а хьожаш, хьалхашка уттa деташ къовсталара эца деррига бехктокхам шийна дӀатӀаэца кхерац.

Массане кхетадеш да колхозаши совхозаши кулгалдеча кадраща чӀоагӀъяр духьа парте чакхдоахача гӀуланех ши-шегӀа деррига вӀаштӀехьдаьнна дӀа ца оттилга. Царех хила боагӀа пайда бергба, нагахьа санна партийни организацеш цу дакъе хӀара денна организаторски политически болх беш хуле.

— Тха парткомо болх тӀаберзабаьб бехктокхамеча участкашта керте латтараш политически дегӀабаьхка, шоай гӀулакх довзаш дола специалисташ, дика организатораш хилийтар духьа, — аьлар семинаре МагӀалбика района «Казна» совхоза парткома секретара Г. А. Червонная.

Совхозерча 6 керттерча специалистех 4 лакхера дешар дийша, 12 юкъерча звеной специалистех 7 юкъера технически заведенеш яьхa ва, хӀанз 8 болхлочо лакхерчен юкъерчен заведенешка деш.

Юрта кадрашца беча партийни балха тӀа хӀанз а кӀезига яц мела моттигаш, яхаш дувцар совещане. Колхозийн совхозийн кулгалхой, керттера специалисташ хьахоржача, дӀа-юха нийсбеча, царна кхетам луча цӀенхаштта кхоачамбоацараш да. Бехктокхамеча балдашта лерттӀа кийчбанза, мелеи инициатива йоацеи нах уттабеш йола моттигаш кӀезига нийслац, уж гӀулакхах дог лазаши бехктокхам болаши хилац.

Республике хӀанз а йолаш я шийна тӀадилла гӀулакх юкъагӀдита е сий доадаь воли болхло цхьан кулгалдеча балхара вокхазахьа хьежавеш е ше хьалха хиннача вуташ йола моттигаш. Веденски района «Прогресс» совхоза керттера агроном Х. М. Тезбиев шийна болча аьттон духьа балха гӀулакхах пайда эцарца гучаваьнна хиннав. Из иштта дале а хьалха дӀаваьккха хинна из хӀанз ший балха тӀа юхаоттаваь...

Цхьайолча районашка дукха хувцалу кадраш. ХӀаьта опыто тешаву, кхыдола хьалаш кхьатарра дале а, кадраш дуккхача хана хувца ца луш, производство лелаераш дийша, лакха квалификаци йола специалисташ болча колхозийн совхозийн балха хьонхамаш дика лакхагӀа хулга. Из иштта дале а республика бӀарча хьайццача укх тӀехьарча кхаь шера колхозий председателехи совхозий директорехи ахалел совгӀа бараш хувцабеннаб.

Къаьстта терко е йоагӀа юкъерча звеной кулгалхой хьахаркара. Ма дарра аьлча, укхаза, отделеней, бригадай, фермай коллективашка латтача гӀулакхех тийша я вай ерригача планийн декхарийн кхелаш. Укх тӀехьарча шерашка юкъерча звеной кулгалхой состав кӀезигдукха тоеннай. Колхозийн совхозийн 746 бригадирахи фермай заведующехи 59 процент бараш лакхерен лаьрхӀа юкъерен дешар дийша ба. Бакъда, кадрай цу категоре проблема хӀанз а яра латт. Юртбоахама производства комплексий бригадай кулгалхоехи отделеней управляющехи 28,8 процент, фермай заведующех 24 процент бараш эшаш йола кийчо йоацеи цхьаннахьа дешаш боацеи практикаш ба. МагӀалбика, Советски, Нохчий-Юртовски районашка из кхам кхы а вогӀа ба.

Юкъханцара партийни организацеи декхарийла я парте кадрови политика кхы а хьинарегӀа чакхъяха, из гӀулакх кхы а лерргагӀа, принципиально, политически лакха сакхетам болаш Ӏалашде. Деррига кадрови дешаш къестадеча хана партийни организаце дош кхы а чӀоагӀагӀа отташ хила деза, аьлар Сунженски района Ленина цӀерагӀча колхоза парткома секретара Ю. У. Ирбахиева. Дукха теркам тӀаухийт оаха, дувц но дӀахо, коммунистий къахьегамен общественни хьинар дӀахо айдара. Хьалха латтача механизаторех, хьайбеш леладерех болча колхозхоех дикагӀбараш хьахоржаш парте хьийбара чотагӀа партийни организаце мугӀараш дикка шерденнад, партийни прослойка хӀанз йоккхагӀа я юкъерча звенон кулгалхошта юкъе.

Укх тӀехьарча хана, аьлир парте Назрани райкома хьалхарча секретара А. А. Мисиева, совхозий партийни организацешка хьинаре гӀулакхаш чаккдаьлад юкъерча звеной кадраш тоияра, хьайбай боахама керттерча участкашка партийни прослойка чӀоагӀъяра. ХӀанз ерригача фермашка хьа а яь болх беш я партийни группаш, доярашта скотникаштен юкъе тӀаккхийттаб коммунисташ. Парте райкома бюро решенегӀа Экажкъонгийн Пхьилекъонгийн юртарча шурий фермашта кулгалде хьожабаьб лакхера образовани а опыт а йола специалисташ, «40 лет Октября» совхоза жа леладеча фермана керте латт КПСС членалла кандидат, специалист.

Совещане доакъашхоша йоахар, шоайех беннача тема хам ца беш, шоашта енна балха участок лелае ца могача, балха гӀулакхах пайда а ийбеш харцахьара гӀулакхаш леладеча, со аьннача болча кулгалхошца либерализм лелаелга, принципиальность ца хулга дӀадаккха деза. ХӀаьта цу даькъе этта сатем эггара хьалха боабераш юрта коммунистий вожанаш хила беза.

Юрта къахьега кадраш кийчъяра проблемаех дийцар Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза парткома секретара Л. У. Висаева. Кагирхошта кхетам луча долча кхоачамбоацарашта критика йир цо, механизатораши юрта боахама кхыйола специалисташи эсала кийчбеш хиларах профтехобразоване училищаех бехк баькхар.

«Путь к коммунизму» колхозах болча КПСС ЦК соцам тӀа йоккха моттиг дӀалоац идеологически болх дӀахо тоабара дешаша. Республика колхозийн совхозийн юкъъанцара партийни организацеш бахача наха кхетам балара дешаш моттигерча хьалацца, къамий башхалонашца кхы а айкхагӀа дувза яьннай. Тахан дуккхача партийни организацешка из болх КПСС ЦК майски, ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешца, Кхачан программа боахамашта хьалхашка оттадаьча декхарашца чӀоагӀа бувзаш лелабу.

Укх тӀехьарча хана идеологически воздействи ира формаш кхы а бе-бегӀеи эффективнегӀеи хиннай, бахача нахага хоамаш дела тоаденнад. Къахьегама коллективашка, нах бахача хан-ханнахьа чакхдоах цаӀ дола политденош, хьайдийллача письмой денош, бахача наьха тайп-тайпарча категорешца хул районий а республика а кулгалхошцара вӀашагӀкхетараш.

Идеологически, политико-кхетама болх беча хана, аьлар Нохчий-Юртовски района Калинина цӀерагӀча колхоза парткома секретара Р. С. Сулиманова, оаха ког гӀортолга ю агитаторий, политинформаторий, докладчикий, партийни просвещене системерча пропагандистий йоккхача отряда балхах. Агитатораша (хӀаьта уж 56 саг ва), политинформаторийа бӀаькха болх бу КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешта, Кхачан программина пропаганда еш.

Совещане критика йир къахьегамхошта идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам луча долча кхоачамбоацарашта. Каст-каста нийслу из хьадда ца беш, сов дешаш дукха долаш, система йоацаш чакхйоахац, бахача наьха ерригa категореш чулоацаш хилац. Массанахьа боагӀача беса юхатохац хӀамилг яккха гӀертараш, лечикъораш деш, болх ледаре беш, дер дайна лелараш. ТӀехьалха маларaш мелараш.

Цхьаболча парторганизацей секретарашта биценнаб ферме, бригаде бода никъ, шоаш хьалхоацилга, алхха дӀайха дош оалилга дог доахаш бола нах цар теркал ца беш бут.

СССР 60 шу дизара хетаьлча торжественни заседанешка яьча доклада тӀа Ю. В. Андропова белгалдаьккхар, идеологически балха дерригача дешашта советски нах вӀашин лархӀара, мехка дерригa къаьмаши народностацни доттагӀал долаш хилара уйланца хьалкхебара декхар ший къаьстта лоархӀам болаш хилар. КПСС ЦК Генеральни секретара из указании къаьстта лоархӀаме я вай дукхача къамех латтача республикина.

СССР а республика а юбилейшта хетаьл соахка марта бетта хиннача КПСС обкома V пленумо, партийни актива собране партийни организацеш тӀеравьяр национализма ларда тӀа моллагӀа тайпа а негативни гӀулакхаш гучадувлдоацаш тӀагӀертта къовсам лоаттабара. Интернациональни кхетам балара болх дуккхагӀча даькъе керттера лочина йолча къахьегама коллективе баш хила беза, укхаза кхоачашлю парте ерригa установкаш, уж материальни ма а хила дӀаотт. Шеко яц, цу даькъе даьр кӀезига дац. Дуккхача партийни организацеш интернациональни кхетам балара дешаш кхы а хьаддагӀа, хьалхешна латта декхараш кхоачашдара кхы а чӀоагӀагӀа тӀадерзадаь, коммунистий, профсоюзни, комсомольски организацей низашта дикагӀа координаци еш леладу. Кхетама балха формаши методаши кхы а чӀоагӀагӀа оргаш я.

Цунца цхьана, дуккхача предприятешка, колхозашка, совхозашка беча интернациональни балха боарам хӀанз а хила ма боагӀара лакха бац. Из бахьан долаш цхьайолча моттигаш националистически дийси ларда тӀа негативни гӀулакхаш гучадувл. Къаьстта сагото яйташ да цу тайпара факташ цхьайола партийни организацеш ловш, цар принципиальни мах ца беш хилар, нагахьа мара е вӀалла а интернациональни кхетам балярца дувзадеина дешаш шоай коллективашка дувца ца уттадеш хилар.

«Путь к коммунизму» колхозах болча КПСС ЦК соцамо партийни организацешта, колхозийн совхозийн кулгалхошта, профсоюзашта, халкъа депутатий юрта Советий исполкомашта декхар даь тӀадужаду юрташ эргайоахаш тоаелга комплексно чакхдоаккхилга. Уж декхарийла я каддаиза колхозхой культурно-бытови хьашташ кхоачашдаре, боахаме эша кхыдола гӀирсаш а долаш, усадьбай хьисапагӀа дика цӀеноа хьалдара общественни дезалаштен гӀишлошъелга шердара, деша ха йоалача берий, культурно-сердални, медицински учреждений, школай, торговле, общественни кхачан, бытови гӀулакх ду предприятей болх тоабара йоакхо е. Соцамо могаду дукхагӀа терко елга колхозхой шоай доалахьара гӀоина боахамаш дегӀадоаладара, юртара хӀара дезал цӀен юхе беш йолаш, хьайбаши коа тӀара оалхазараши леладеш хилийтара хьалаш хьадара. Парте уж указанеш кхоачашъяр — хӀара колхоза, совхоза партийни организаце денале декхар.

Семинар-совещане балха итог йир парте Нохч-ГӀалгӀай обкома хьалхарча секретара А. В. Власова. Укхаза юкъханцарча парторганизацей секретарашта, аьлар цо, шоаш цӀабахача беркате болх бара керда низ чубоассабаьб, царна дукха безамен пайданен хӀамаш дайзар. Кхачан программа кхоачашъяра лоаттабеча къовсаме хьалхе лелае еза КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешца, партийни балха стили методаши эргайоахаш тове, юрта боахаме къахьегам дикагӀа вӀаштӀехьбаккхарах цох алапи лулта тоадараш йола керда формаш тӀагӀертта юкъехухьала, партийни, паччахьалкхен, къахьегама дисциплина чӀоагӀъе, шерарча активвах ког гӀортолга а иш, 1983 шера а ерригача пятилетка а планаши социалистически декхараши шеко йоацаш кхоачашделга Ӏалашдайтара нах оарцагӀбаха беза.

Демьян БЕДНЫЙ вагь 100 шу дузаш

Демьян Бедный (Ефим Алексеевич Придворов) вагь 1883 шера 13 апреле Херсонски губерне Губовка яхача юрта кхьача аьархочун дезаре.

Д. Бедне хьалхара стихаш каптеха араьлар 1909 шера. Цун стихашка да из вахьаче а цун кхоллама а хана сурт. Уж да революцех, граждански тӀемах, коллективизацех, хьалхарча пятилеткех, Даймехка тӀемах доле «дийна репорташ».

Цун произведенеш геттаре хьаькъале, дика язъяь, дош хьожадаьчча нийса кхеташ лоархӀаш хиина В. И. Ленин вар Д. Бедне визаволе идейни кхетам лур а хьехархо а.

Октябрел хьалхарча хана а поэта сатирически стихаех «басенные снарядаш» оалар. Граждански тӀема шерашка салтаьшта, болхлошта, ахархошта юкъе цул цӀи хозагӀа, царна цуе дукхагӀа везаш поэт вацар. Халкъа илли а хиина дӀадетар «Накъавакхар» («Хьамсарча са нанас со накъавоккхаш...») яха илли а.

Сийлахь - боккха Даймехка тӀема шерашка хӀара дийнахьа аздора цо, цун патриотически лирико, фашисташта духьаларча сатиро котало якхара тӀехьа денал чудоссадара советски бӀухошта.

1923 шера Д. Бедне елар ЦӀена Байракха орден. Из яр мехке эгтара хьалха аздархочоа енна орден. Вагь 50 шу дузаш поэта елар Ленина орден.

Валар Демьян Бедный Москве 1945 шера 25 мае.

ТАСС фотохроника.

Революци «гӀадваха дӀакхайкаяьр»

Цун бокъонца йола цӀи— Ефим Алексеевич Придворов. Демьян Бедный — псевдоним. Наха дукхьала Демьян оалар поэтах.

1919 шера белогвардейцаш цӀеча Петрограда тӀакхача гӀерташ шоай хур-могар деш хиннача хана, тӀема кхоачам кхоачабенна хиннача революционни город лораеш хиннарца дехар даьд: «Демьян вайта тхо долча, оаха гебагӀаща кхатохаргба уж!» яхаш.

Боккъалдар аьлча дерригача халкъа вовзаш вар из. ХӀаьта къаьстта сий даьлар цун граждански тӀема шерашка. ХӀара денна хӀана ядац аьнна яздаьд цу хана Демьяна. Цо хоамаш а даьд комментареш а яй, бегбаьхаб, лийткъав, хӀаьта из деррига даьд сов хӀама юкъе доалаш, Ӏаткъаргдолаш, къьегта гуш, хьаькъалагӀа Ӏоттараш еш. Цун баснеш, памфлеташ, эпиграммаш, породеш книжкаш дешача дукхача наха — салташа, болхлоша, ахархоша кхетаергйолаш язъяьр. Цу сахьате шоай лаьрхӀа дӀагӀаийшав из наха. Цунах хилар цар поэт, цар Демьян, дерригахова а деррингех вах дӀакхетабе могаш а вола саг.

Цун стихаш кепаеттар городий а фронтий а газеташ тӀа, уж араяхлар листовкай хьисапе сирача хӀамаш юкъеехнаш долча къахата тӀа малашб ца ховча художникаша йийтха иллюстрацеш а йолаш. Кхоачам болаш да Сийлахь - йоккха Октябрьски социалистически революци хинначул тӀехьагӀарча хьалхарча диь шера Демьяна дукха хӀама ца эшшаш 100 эзар мутӀ хулаш йола стихаш нахаладьхай аьлча. Газетий тиражаш къаьстта изданеш а йолаш араййинна стихотворенех тиражаш итташ миллионаш йолаш хиннай. Уж хиннай беррига советски писателаш хьайийнача цар массане а книжкайн изданейн тиражел тӀех.

«Демьян Бедный, — нийса белгалдоахар вовзаш волча литературоведен критикан Зелинский Корнеле, — хиннав ший читатела вола сакъердаме дешаца гургал беттар, полемика дийна арсенал, керда житейски максимаш, ира таханарча дийнахьа ма эшшара доле кицаш, сина бола тӀема кхоачам лоаттабер — хӀаьта эгтара хьалха сакъердаме хьехархо — къамаьл дер. Цо шийна тӀехьа лелайора Россе бӀаргагуш йоаца «мужтий» аудитори».

Демьян Бедный ваьв 1883 шера 13 апреле. Ший хьалхара стихаш араьльхай «Киевское слово» яхача газета тӀа (1899). Нийсхо чӀоаггӀа езаш хиларо, «социальни бокъонаш цхьатарра пахилар ла на могаш хала хиларо воалаваьь из большевикаш болча. «Правда» яхача газетаца нувзаенна из цун хьалхара номер арайоаллашехьа.

И. А. Крыловен Н. А. Некрасовен традицеш дӀахо дегӀа а кхувлаш, Бедне, новаторе санна, хийце эргайоал такхан чӀоаггӀа шаш йолча баснех стихотворий фельетонех жанраш. В. И. Ленина цун стихаш цу сахьте эс а зийнай белгал а яьхай.

1917 шера «Правда» араьккхар «ЛаьтГа, паргӀатон, болхлочун ираца даькъ хьакъехьара» яха Бедне поэма — советски литературе эгтара хьалхара Октябрьски революцех йола поэма. Из чакхйоалар укх тайпарча дешаща: «Мишта вогда? Беш латташ тӀом ба. Повеста ха лц. Сиха ва со. Дийна вусе — дӀахо язъергья».

Из дийна висар, граждански тӀом чакхбаллаца йолча юкъа фронте хиша воллашехьа. Цун книжкайн стихайя чулоацам мишта бар хьагойт цар кертайоалоша а: «ДӀейха доллаш тувса аьшиl», «Деша Фома — хьаьмъал эцаш», «Визачоа мепачунгара хьал довзац», «Пана польски мужик Ян эрсий мужик Иван ве а мишта вахитавар. ХӀаьта Янен Иванен цхьан пан ве барт а мишта баьбар».

1923 шера ЦӀе Байракх яха орден елар поэта. Моаршал луш ВЦИК даьийтача каьхата тӀа ишта дувц цун литературни деятельностах: «Хетаргахьа, исторена чукъ эгтара хьалха хьога гӀоллаи йийвай поэзе ший кхел мукъаялара къовсам лоаттабеш йолча адамлен кхелаца селла къьегта, хӀаьта хержаршта лаьрхӀа йола творчество хиина из, беррига наха йола творчество а хиина дӀаэттай».

Демьяна творчество — из Советски мехка, цун хӀара ден а цӀейш лоархӀашдарийн а, дилла деча гӀулакхийн а карагӀдувлача Ӏалаьмате доккхийча хӀамай а поэтически биографи. ХӀара шера хӀана дувлац аьнна арадувлар цун стихай сборникаш, басней книжкаш. ХӀаьта Сийлахь - боккха Даймехка тӀом лаьттача шерашка газетий оагӀош тӀа, эскаре бахьа салтий санна, юха араювла яьлар Бедне стихотворий репорташ. Цо тӀахьехар ший халкъ фашизмана духьала къовсам лоаттабара, котало йоаккхаргхилараэ нах тешабора. ХӀаьта коталон ди хьатӀакхаччалца ваххали дерригача халкъаца из ди дездали ираз а хилар цун.

Тахан советски литературе кхьачача лакхален тӀара Ӏочухьекхача доккхача маьане доацаш а эсала а хтту Демьян Бедне поэтически тӀехьаленна юкъере цхьадараш. Амма, цхьан критика яздаьча бесса, «юхедисад керттердар — цунна, эгтара йоккхагӀа йола халонаш тӀаэттача сахьата халкъа историца дувладенна халкъа доаш».

Демьян Бедный из советски литература истории хиина Ӏаш, из да Сийлахь-боккхача Октябра истори а. Духьала цудукъа да хӀара керда новхале социализма эгтара хьалхарча мехка хьалхарча деноех а хьалхарча шерех а дувцаш йолча цун творчествица хьашт долаш а цо дегаш тохадолийташ а хилар.

Гаврила ПЕТРОСЯН. (АПН).

Юкъера школа: опыт, проблемаш

КЪОНАЧА ТӀЕХЬЕН ЙОАКХО ЕШ

Берашна оаланеш дикагӀа карагӀдаьлийтача даькъе, царна тайп - тайпара култтоязлаш Ӏомаеча, кхетам луча даькъе дикка лоархӀам болаш ба школашка беш бола кружковой болх. Цудухьа, Назраноерча № 4 йолча школа хьехархошна а шоай ма хулла дукхагӀа терахь кӀабохийт берашка шоай мукъа ха пайдана хургйолча тайпара дӀалхьийтара. Бераш школе, пионерий ЦӀагӀа, культура Двореце болх беш йолча тайп-тайпарча кружокашта юкъеуаз. Ишта, дика оттабаьб кружковой болх тха школе а. Боккхача безамца ух дешархой «Гоаза кулгаш» яхача къахьегама урокаш волча хьехархочо, халкъа просвещене отличника Н. А. Мальцова кулгалдеча кружоке. Цига ухача дешархоша цхьацца толамаш а даьхад, берий техническ кхоллама райна а республика а выставкашка дакъа лийцад цар, цар кулгаша хьаьь хӀамаш белгалъяьхай бериалаш кхойкадарца, сийлен грамоташ яларца.

Дешархошта къьастта а езаенарех я Х. А. Гетагазовас кулгалду «КӀаьда ловзорг» яха кружок. Цу кружоке ухараш дукхагӀча даькъе йиӀигаш я, тайп-тайпарча материалах тамашийна хоза ловзоргаш хьаю цар, уж дукха хьаӀийнай хӀаш школе.

Дешархошта дика цирдаьнна Ӏаьдалаш зене долга дӀахайтара, бизза бола атеисташ болаш уж хьалкхебе лаьрхӀа вай республикерча а мехкарча а хӀара школе я «Атеист» яха кружокаш. Школа Ӏойилача дена болх беча цу кружока дикка лер ют атеистически кхетам луча балха. Тайп - тайпара я дешархошта кхетам балара цун формаш. Масала, кружока членашца хӀара бетта арахец кӀоаргга чулоацам бола «Къона атеист» яха пенгазет, «Заманхо» яхача лекторски группаца цхьана чакхйоах школе еш йола радиопередачаш. Цу гӀулакха школе радиоузел я. Ишта цар кийчъю атеистически темаех йола докладаш, чакхдоах классни сахьаташ. Масала, дукха ха йоалаш школа 8—10 классашкарча дешархошта хьалхашка йийшар «Кхалсаги дин» яха лекци, чакхъьккхар «Хими дин духьал» яхача темах йола сийре. Цу кружока членаша шоай кулгалхочуца М. М. Евлоевайца цхьана дика гӀо ду классни кулгалхошта классни сахьат яха урок кийчъеш. Цар гӀонца чакхъьккхай 10 «а» классе «Ислами вай замен» яха урок, «Вай баьццара доттагӀа» яха пионерски сбор.

Краеведенех шерра болх боаржабаь хьайоагӀа тха школера «Поиск» яха Л. Н. Карпенкос кулгалду клуб а. «Са Даьхе — СССР» яхача маршрутах болх беш, массехк секцена йийкъай бераша клуб. Цар хьинарна дукха материал гулъяьй районах, городах, цун тӀема а къахьегама а ветеранех дувцаш. Каст-каста чакхйоах экскурсеш, походаш. Дукхача хана йиц ца луш берий дегашка юсаргья гӀалгӀай къаьнарча лоамаи юрта Джайрахе ль поход, Пятигорске лермонтовски моттиташка бахар.

Белгалдаккха деза, кхувш йола тӀехье уналцӀена, низ болаш, спорт а физкультура а езаш хургйолаш кхее езилга. Цу гӀулакха физкультура урокаш чакхъяхарал совгӀа, школе хила еза тайп - тайпара спортивни секцеш. Из болх а во оттабаьб, во дӀахьу ала йиш яц тха школе. Йолаш я спортивни секцеш, хан-хиннахьа тренировкаш а чакхйоах. Царех я баскетбола, волейбола, йӀгача атлетиках, шахматех, шашкаех йола секцеш. ХӀаьта, самбох, дзюдох, езача атлетиках, ший Ӏоламах кӀалтохаргах латарах йолча секцешка аха безам бале, берий торо я школа юкъерча культура Двореце болх беза цу секцешка дӀаяздала.

Цу секцешка цар Ӏомаль говзалаш, даьха толамаш дика гуш хул волейболах, баскетболах, шашкех, шахматех йолча школа чухьарча яхьашка. Школа дешархоех болча шашисташа, шахматисташа даьгьа лоац хӀара шера ГӀ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент» яхача заводе чакхйоахача турнирашка. Цул совгӀа, тха школа дешархой Евлоева, Балаев даьгьа лоадаш хиннаб республикански яхьашка а.

Дукха я тха школе предметни кружокаш а.

ДӀахо йодача хана школа шефа — «Электроинструмент» завода гӀоица «Токарни гӀулакх» яха кружок, школа театр хьаделла дерхӀ оаза. ХӀаьта, хургйолча В. И. Ленина музея лаьрхӀа дикка материал гульяьй.

Цу тайпара оттабаьча балхо гӀо ду кхувш йоагӀа тӀехье массе а оагӀорахьара дегӀаена, уналцӀена хилийтара.

Л. КАМУРЗОЕВА,
Назраноерча № 4 йолча юкъерча школа организатор.

Театр—районашка

Укх деношка Х. Нурадилова цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай пачхьалкхен театра гӀалгӀай труппа вай республика районашкарча наькха культурия хьалташ кхоачашдеш я. Сунженски района Алхасте яхача юрта бахача наха дика тӀалийцар С. Чахкиева «Са кӀаьнк» яхача пьесах оттаьь спектакль.

Труппа ший спектаклаш гойтаргья кхетта Сунженски а Назрановски а районий кхыча юрташка а.

Д. КОДЗОЕВА, актриса.

Грознерча экранаш тӀа

«МАЛАВ СА НАӀАРАХ ХӀАМА ЕТТАР»

Фу дергдар вай цу картина турпалхой метта нийсделча? Из тайпа хаттар оттаргда «Малав са наӀарах хӀама еттар» яхача фильмага хьежачун хьалхашка.

Из фильм — къоначаа режиссера Скуйбин Николая дебют. Фильма ларде йинкай йовзаш йолча журналистка Хлопляника Татьянас язъяь сценари.

Шийн тайпара чоалхане сюжет я фильма яр...

Цу фильме дакъа лоацаш ба артисташ — Шакуров Сергей, Тома Светлана, Спиридонов Вадим, Догилева Татьяна, Болотова Жанна, кхьбераш.

Фильма керттера роль ловзаш я актриса Акулова Тамара.

●

«ХОАКИН МУРЬЕТА ВАХАР А ВАЛАР А»

М. Горьке цӀерагӀча берийн кхелетарийн фильмай Центральни студе из фильм даьккхад музыкальни кинокартинаш доахаш дика вовзаш волча режиссера Грамматиков Владимира. Из да вай мехка эгтара хьалха оттадаь «кино-рок-опера». Цу, Ӏалаьмате дика оттадаьча широкоформатни фильма ларде йинай цӀи хезача чилийски поэта Пабло Неруда язъяьча «Хоакин Мурьета вахар а валар а» яхача поэмах А. Рыбниковен П. Грушкосен из цӀи а йолаш язъяь рок-опера.

БӀаь шу совгӀа ха яьннале а, хӀана а тӀехьа дийца везаш а цо лоархӀаш а ва къобарий, мискабарий гадоевккхаш хиина Хоакин Мурьета. Лоаца хиннадале а, Ӏалаьмате чӀоагӀа наха лоархӀаш хиннад цу сага вахар.

Мала хиннав из чилийски эӀаксаг? Фуд цунна дагадаьттар, фуд цо къувсаш хинар?.. ДӀаяхача бӀаьшере юкъ екъалу ха. Массанена санна «доцю хорш» хиина, шийна новкъосташца миска Чили а йите гаьнарча Калифорне вода Хоакин. Массанена а коратамукъаме а ираз дола шахар а хулга ловш вар из. ТӀахкуйш вар дикача а цӀенача а безама. Цунна кораоагӀа шийна езар Бахьда. Ӏалаьмате лоаца хул цар ираз. Легендах хинначох романтиках поэзех тӀах аьлача музыках, халхарах вӀашагӀделла да из фильм...

Картине дакъа лоцаш я «Аракс», «Рок-Ателье», «Фолк-Группа», «Интеграл» яха вокально - инструментальни ансамблаш. Вокальни партеш лоакхаш ба Ж. Рождественская, Г. Трофимов, К. Кужалиев, С. Степченко, Ф. Иванов.

Фильма керттера ролаш ловзаш ба Харитонов Андрейи Веляк Аленай.

В. КОВАЛЕВА.

Лора хьехамаш

БОТКИНА ЛАЗАР

Боткина лазар оалар да карарча хана ӀажагӀа лазар оала сиха дӀа-юха доала вирусни лазар. Из довзаш хиннад бӀаь шераш хьалха, бакъда, техка, гучадаьккха хиннадац. Из бахьан долаш цунна тара долча лазарашца туьладеш хиннад. ТӀехьестагӀа бӀаьшере чакхйоалаш эрсий гӀоравьинача лора Боткина карагӀдоал тахка а тӀехка цун кхерамера белгалонаш гучаяха, кхьча лазарех из хьакъоастаде. Цудухьа оал цох Боткина лазар.

ЦӀагӀа, школе дешархошта юкъе, берий бешамашка, яслешка, вешта аьлча, нах дукха болча моттигашка цхьанегара вокхаьга а доалаш сиха дӀадарж из. ӀажагӀа лазар нийслу дерригача мехкашка, саг дӀа мел кхьачава моттигашка. ХӀаьта из дукхача наха юкъе дӀадаржаре бахьен да цох цамогаш волча саго из дӀа-юха делар. Цудухьа цу тайпарча наха гаргга ца ихача бакъахьа да. Боткина лазарах — шоргий инфекцийни да ала мегаргда. Из дӀа-юха доал цох цамогаш волча сагаца къамаьл дича, гӀулакх леладича, цо хӀама дуача пхьегӀа чура хӀама диача, из лийчача хи чу лийчача, кхы дӀахо а. Къаьстта а из лазар даьржа хул санитарни культура лоха йолча, коммунально - санитарни хьалаш во долча моттигашка бахача наха юкъе. Лакхе белгалдьаккхачул совгӀа, цу лазара ковнъост ва саг ше цӀена хила ца гӀерташ хилар, дуаш дола хӀама эргадоаккхаш дикагӀдар дуаш ца хилар, кхыдола лазараш дегӀаца хилар, дегӀа закалибаи ца яр, кхыдараш.

Пхийтталгара шовзткъен итт денга кхаччалца хи кхаа тарлу ӀажагӀа лазар хьайнача саго цун хьалхара белгалонаш гуча ца йоалаш. ХӀаьта, лазар гучадала долалу преджелтушни оала ха кьатӀаэттача, из хул 2—10 дийнахьа. Цу хана унахочун сагӀотдеш хул дегӀаца низ ца хилар, даарца чам ца хилар, Ӏетто дог кербдеш хилар, цхьайолча хана мальвешаш, дегӀ лазаш а температура яьлуш а хул. Дийхка хулаш дола из лазар дикка холуш хул дегӀа тӀара цӀока, чура бӀаргаш ӀажагӀдаларпа. Цу хана денз дӀайолалу шолдагӀйола желтушний оала период. Цу периода кхы тӀа а йоаю аппетит, дийхка лазадоал, геттара низ дӀабоал, дерригача дегӀа хьал во хул. Из период йӀаьхлу 2—4 кӀира. ХӀаьта дегӀацара ӀажагӀа лазар дӀакъастар сиха а ца хулаш дӀаьхлуш хул. ЦӀендеш дегӀацара дӀакъасте а цхьайолча хана цо осложнени лу. Цун бахьанаш тайп-тайпара да. Царех да ший ханнахьа лор волча ца вахар; больнице вижа везача хана Ӏо ца вижар; даара а физически а режим ца лелаяр; дегӀаца кхыдола лазараш хилар; унахоша шоаш деш дола харцахьара дарбаш, кхыдараш.

Цу бахьанех хьахула осложненеш я дийхка дистрофи, хронически гепатит, холецистит, панкреатит яха а кхыдола а лазараш.

ӀажагӀа лазар долча саго шийна дарба де деза алхха больнице Ӏовниа а метта аллара режим лелаеш а. МоллагӀа хиина а физически Ӏотхьам хургбола хӀама хьадой унахочун дегӀа хьал кхы тӀа а вогӀа хургда. Метта аллара режим саг верзарга хьежжа йӀаьхлуш а лоацлуш а я. ӀажагӀа лазар хиина бола нах бийрзачул тӀехьагӀа а ялх бетта лоро бӀарглокхаш, цар унахцӀено ишттай хьежаш хила беза, ишта цу ялх бетта физически а даара а режим лелае еза цар. Цхьаккха тайпа а даа мегаргдац дирк, кӀома, кхерза, хьаьна, копчени даараш. Ялх бетта, цкъаза дукхагӀча хана а мала мегаргдац корта бохабу малараш, йиӀ. Шийна больнице даь дарба кхы а чӀоагӀде ялх бутт баьлча ӀажагӀа лазар хиина саг курорте вахача геттара дика да. ХӀаьта, курорташка Ессентуке, Железноводске, Боржоме, Трускавеце бахача баьхахьа хургда.

ӀажагӀа лазар кхийтта сагма хулла сихагӀа больнице Ӏовилла веза, хӀана аьлча, дӀагӀарча кхыча нахага дӀадалара тӀера да из лазар. Больнице Ӏовнхалехьа унахо цӀагӀа волча хана цунца къамаьл де, гаргагӀерта мегаргдац, къаьстта а бераш. Унахочо хӀама дуа пхьегӀаш 2 процентни хлорамина раствора чу я ехка ах сахьат даиккхийта деза, цул тӀехьагӀа кӀеж яьккха хий а кхерза шоаш йокъаллийта еза.

Хаттар отт: мишта лоралургва из лазар шин дегӀах ца кхетийташ? Эгтара хьалха саг цӀена хила гӀерта веза. Бераш эӀамига долча хана денз хӀама даалехьа сапа а тохаш кулгаш дила, диланза дола баьпадараш, сомаш ца баа, кӀежъяккхаза йола шура ца мела Ӏомадаь дале, дукхагӀча даьгье ӀажагӀа лазар меттел, дарех кхетаргдац кхыдола шоргашта хула лазараш а.

Ишта лоархӀаме я общественни гигиена — нах баха ковнаш цӀена хилар, квартираш, нуахаш чукхувса кхьцкаш цӀена лелаяр. Столовеш, рынкаш, кхыйола нах хула моттигаш къаьстта а хила еза лостам болаш, цӀена. ДукхагӀа теркам тӀабахийта беза мелаш долча хина, из кӀежъяккхийта е хлорировани эь хилча нийса хургда.

ӀажагӀа лазарах лоралуш еш йолча профилактина дикагӀйола средство я гаммаглобулин тохар, дукхагӀча даькъе из тох унахошта юхе хиннача бераша. Хьовш дола лазар кхы кӀоарг ца долийташ сопаду цо.

Цу воча лазарах лоралуш хила.

К. КЕРИМОВ,
Грознера № 8 йолча больница инфекционни лор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ФЕ ХИЛА

Автомобиль еха хилар бахьан долаш наькъашка авареш ца хилийтара вай мехка хӀара шера бӀаьсти автотранспорта технически осмотр чакхйоах пачхьалкхен автоинспеице. Цхьабакъда, техосмотр чакхъяьлиначул тӀехьагӀа дӀадахача цхьан шера дахьаболча водителаша шоай транспортни средство дӀанхосса мара пайдана йоацача кхоачаю. Дукхьал аварийн технически хьал долаш автотранспорт хилар бахьан долаш 1982 шера вай республика наькъашка лулаиаш хиларах 2 саг веннав, 14 саг лозаваьв.

Массехк ди хьалха Назрановски районе Ростов — Баку яхача наькъа тӀа 701 километр йолча Сунженски районерча «Победа» яхача колхоза грузовой автомобиль наькъе аьрда оагӀорахьа а кхийтта кӀалтӀаьннай. Цигга тӀакхаьчача ГАИ балхлоша оттадаьд из авари хилара бахьан автомобиль технически тоаенна йоацаш хилар долга. Цу автомобила водителa хӀама даьдац, бакъда наькъа йисте гӀолла водаш хиннача гӀашлочоа тӀакхийттай, из лоза а ваьв.

Довкха зулам хиннад дукха ха йоацаш Наурски районерча новкъа. Моздок — Кизляр яхача новкъа 393 километр йолча Терски хлебоприемни пункта лаборатоpe заведующи М. М. Ведзижев — «Жигули» яхача автомобила водителa духьала транспорт лелача новкъа а ваьнна ший машинаца водаш кхыча легковой автомобила тӀатехай. Шинна а автомобила водителаш боебаьб, хӀаьта пассажир лозаваьв.

Надтеречни районе Братское — Кеш-Юрт яхача новкъа водаш «Верхненаурский» совхоза грузовой автомашина водителa Х. Н. Абумуслиева духьала транспорт йоагӀача оагӀорахьа а яьккха машина тӀатехай пачхьалкхен номерной знакаш а йоацаш, водителa Т. С. Ужиева лелхаш хиннача мотоцикла. Бакъда, мотоцикла водитель хӀама ца деш висав, цунна тӀехьашка ваьгӀа пассажир-м чӀоагӀа лоза а ваь больнице вихьав.

ДӀадахача кӀирагӀа (31 марта денз 7 апреле кхаччалца) республика наькъашка 36 авари хиннай, цига 8 саг вийнав, 16 саг лозаваьв.

НГӀАССР МВД ГАЙ.

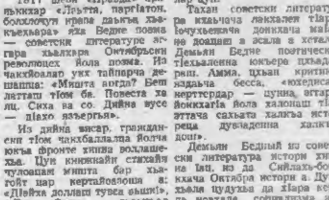

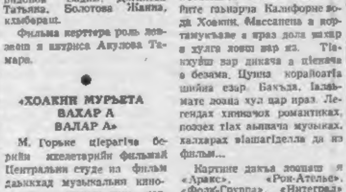

СУРТАШ ТӀА: укх тайпара наькъашка лелара бокъонаш телхаярах доккха зулам хила тарлу.

Г. МУРАДОВА суртш.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 АПРЕЛЬ
II ПРОГРАММА

17.35 — «Юрий Гагарин» яха документальни фильм.
18.25 — «Нохч-ГӀалгӀайчоь гӀонна».
18.45 — «Йоана хетар. «Завод—са вахар».
19.15 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гӀалгӀай меттала).

13 АПРЕЛЬ
II ПРОГРАММА

17.25 — Хьайбаш лелалдр — ударни фронт. «Доахан Ӏангара дехара итогаш» (гӀалгӀай меттала).
17.55 — Социалистически яхье котало йоаккхаршта хетадаь концерт (гӀалгӀай меттала).
18.25 — «Нохч-ГӀалгӀайчоь гӀонна».
18.45 — «ВӀоенаш тӀа сега цӀераш». Художественни фильм.

РАДИО

12 АПРЕЛЬ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
6.40 — «Юртара Ӏуйренаш» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.36 — «Халкъий-доттагӀий музыка». Мондаев муаммаш (гӀалгӀай меттала).
9.15 — «ГӀишлонией ба къахьегама вахте». Корреспонденци (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманхо» яха радиовыпуск (гӀалгӀай меттала).
10.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
10.01 — Ижечин программа — саханоl «ГӀонна дела беахашш чӀоагӀлуш латт». Беседа (эрсий меттала).
10.16 — «Тхега издуу». Къахатий обзор (гӀалгӀай меттала).
10.31 — «Юртабоахаме кьехалаттаваьшта». Концерт (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — Ю. Семенов. «Пароль тӀа гӀонна лел уш». Радиоспектакль.
19.31 — Космонавтика Денна хетадь концерт (нохчий меттала).
20.04 — «Минот аха лела массехк вадар ер». А. Ведениева дуацар (гӀалгӀай меттала).
20.05 — «Илли» яхача ансамбла выступлени.

13 АПРЕЛЬ

6.40 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
7.45 — «Бригадин подряд — шерра никъ». Корреспонденци (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.32 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.36 — Хирайчен маьаш, муамаш (эрсий меттала).
11.15 — «Агитатор — кхай тӀарча стаге». Корреспонденци (нохчий меттала).
11.30 — КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера) Пленума сецамаш — вахаре! «Экономика экономной йолаш гӀо дала заммаргӀа». Передача кхоалагӀа (эрсий меттала).
15.15 — «Бадт тайнача делалое» яха радиовыпуск (нохчий меттала).
15.35 — Ерригсоюзни ленински коммунистически субботникна кечъаденнаш (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — «Коллективан кулгалхой». Передача шоалагӀа (эрсий меттала).
16.15 — «Радуга» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
16.45 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — И. Дунаевский. «Белая акация» яха оперетта.
19.03 — «КӀай тихьамаш». В. Харитонова стихашта дакха иллеш.
19.55 — «Тешаме доттагӀа». Ӏ. Гайсултанова дуацар (нохчий меттала).
19.40 — Самодеятельни коллективий выступлени.
20.09 — Нохч-ГӀалгӀай музыка концерт.

Хаоттамаш

Тахан республике гӀоллен Грозней хуацалуш морхаш а йолаш, йоачаш а йоацаш, малхбузехьара секунда 3—8 метр сиха мух а болаш, фегара температура 18—23, Грозне 21—23 градус йовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен кхоалонаш а йолаш, наг-нагахьа лаьгӀо догӀа делхаш, цхьацанахьа из дикувнъаш делха а мег, бе-беча оагӀонашкахьара секунда 3—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура бийсашка 5—10, деношка 15—20, къулбехьен зоне 19—24 градус йовхал а йолаш ха хилта тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-83-07; бехктохкхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностех транспортех — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехьий — 2-56-87; корректорска — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-83-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ02145. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1885.

Коллективни подряда — шерра никъ

БОЛХ КЕРДАЧА ХЬИСАПЕ БУ

Шоай гIулакх дика доазаш, бокъонца бола гонванчаш лоархIаш ба Сунженски района «Победа» совхоза лаьтта леладераш. Дукхача шерашка башха-дика толамаш доахаш, лакха хьувкъам кхебеш хьабоагIа уж. Лаьттан культураш кхеяр боахаме эггара керттера дола дакъа да. Дукхача хана денз цун керте латташ в'а колхоза керттера агроном Тимофеев Владимир. Цуцна дика йовз лаьтта леладераша толам баккхара къайленаш. ХIаьта, мишта вIаштIехьдоал шоана массаза а юртбоахаме культураш дика хьувкъе? — аьнна аз шийга хаттар дича, Тимофеев Владимира аьлар:

— Лаьтта доал деча дерригa а балхаш лоархIаме хетаи чекхдаха деза. Къаьстта, лакха хила беза лаьтта леладерий бехктохкам бIаьсти, юртбоахама культураш дIаювча хана. Уж ханнахьен дикен дIайийна яхарах тийша ба хургбола хьувкъам а. Цудухьа, хIара шера бехктокхаме хеташ, агротехнико дIадеххача тайпара чакхдаха хьож тхо бIаьстан кхашкара балхаш.

Ала деза, колхоза лаьтта леладераш карарча шера а шоаш массаза а хьаллаьцача наькъа тIара ца боалаш хьабоагIилга. Ханнахьен дикен тоайир юртбоахама культураш дIалувча хана мел эшаргйола техника. Минеральни органически удобренеш хьаьндеш дика нийсдир лаьтта. ДIаихача шерашка санна бIаьстан кхашнара балхаш чакхдахара хьалхе а вIашагIеххар лаьрхIа отрядаш. ХIаьта, цу дерригне торо хилийтар боахамь лаьтта леладераша дIайха денош хьа ма даьхне я толаме бIаьстан кхашнара балхаш дIадоладе. ХIанз механизатораш баьнаб 151 гектара тIа кен, 100 гектар — горох. 150 гектар — люцерна. 250 гектар гороха цхьана кхи дIабийна. ДIахо дIаде деза генараш ялата лаьрхIа хьажкIаши. Цу культураша йоккха моттиг дIалоац боахаме: хьажкIаша — 800 гектар, генараша — 500 гектар.

Уж культураш колхозе кхию дукха ха я. Цудухьа, кIезига бац боахаме хьажкIаши генараши кхедара дика опыт Iоаль механизатораш. Бакъда, хьажкIаш леладерийн генараш кхедеча механизаторийн гIулакхаш цхьатарра лелац. Нагахьа санна, хьажкIаш леладераша шоай денхараш массаза а толаме кхоачашде вIаштIехьдоале, из нарагIдалац генараш кхедеча механизаторашта. ХIаьта дIадахача шера пачхьалкхенга генараш дохкара план а кхоачашъе шиз дIакхачанзар боахамь. План 970 тонн йолаш пачхьалкхенга дехкараш 300 тонн мара хиланзар. Укхаза дагадоха доагIа, соахка генараш 900 гектара тIа дIадийна хилар. ХIаьта а план кхоачашъяйнзар. Эггара дикагIйолча участкашна а хIара гектара тIара 7—8 центнер генараш мара чуэца вIаштIехьдаланзар. ХIана? Хоаш ма дий хьалха боахаме хIара гектара тIара 14—17 центнер генараш чуэцаш шераш хиннилга.

— Соахка бIаьсти шоана дIаде деваш хилар генараш, — йоах Тимофеев Владимира. — Цу гIулакха берригa а белх Iалама дIатIабилачa харцахьа хургдар. ДукхагIча даькъе, белх тха тхоай ба. Генараш кхедара лаьрххIа звеньяш вIашагIъеххалцар оаха. Генараш дIадувча хана цу кхай тIа болх беш бола механизатораш хIара дийнахьа хувцалора. ХIаьта царна юкъе дукха нийсбелар из культура кхеяра цхьаккха опыт йоацараш а. Цул совгIа, массане а цхьатарра бехктокхаме а хеташ кхоачашбацар шийболх. Цудухьа, лоацнача, агротехнико дIадеххача ханашка генараш дIаде карагIдалайзар. Болх а цул дикалга хьежача, во бора. Карарча шера цу тайпара гIалаташ нийсдолийтаргдац оаха. Хьалхашка лаьтта декхар геттара доккха да.

Укх шера 500 гектара тIа дIадуврга оаха генараш — дIадахача шералла 400 гектар кIезигагIа. Бакъда, пачхьалкхенга генараш дохкара план, соахка санна карарча шера а 970 тонн я. Вешта аьлча, оаха дош денлад хIара гектара тIара, кIезигагIа дале 14 центнер генараш чуэца.

— ТIаккха, мишта кхоачашде лерхI оаша шоай дош? Фу даьд хьалхашка латта декхар толаме кхоачашдара?

— Из декхар толаме кхоачашде тхона новкъостал дергда коллективни подрядо. Карарча шера генараш кхедеш къаьстта Шелубков Леонида, Махно Александра нерте латташ ши звено хургья. Уж механизатораш из культура кхеяра йоккха опыт йолаш ба. Цар лерхI шоай балха коллективни подряд юкъейоалае. Балха боахама расчет юкъейоалар, чурча торонех бизагIа пайда эцарах бола наьха бехктокхам айбар, планови, пачхьалкхен, къахьегама дисциплина чIоагIъяра чIоагIа лоархIаме да. Цаха доаккхаш доал алейн тийша хурга бухсоцаш хьахулачох — чуийцеча хьувкъамах. Цу гIулакхо хьувкъам лакхагIа хилийтара наькха безам тIабохийтаргба. Бакъда, коллективни подрядагIа болх беча звеньяшта чубоагIа механизатораш массава а шоай гIулакхах дог лазаш болх цIена, тешаме кхоачашбеш хила веза. Лакхо хила беза хIаране тIадилла декхар кхоачашдара бехктокхам. Цудухьа, Шелубков Леонида а Махно Александра а, шоай коллективаш дикагIаболча механизаторех вIашагIъехкай. ХIанз генараш дIадувргдола лаьтташ нийсдеш я коллективаш дикагIа болча бе дIайолаенна звеньяш.

Ш. ХУСЕЙНОВ.

ОРЕНБУРГСКИ ОБЛАСТЬ. Орско-Халиловски металлургически комбинате чуийна хьалъеш латт сталеплавильни электропередача шоллагIа аргIа. Дика болх бу укхаза «Новотроицкметаллургстрой» яхача тресто. Цун болхлоша юкъе а йоалаь караерзаьй гIишлошъеча управлени яра йола узловой метод. ВIашагIъеххай бригадий советаш, хIаьта берригача балха координаци ю комплекса юкъарча совето. Бригадаш, цаI йолча нарядагIа болх беш я.

СУРТА ТIА: гIишло хьалъеча.

Ал. ПОДДУБНЕ сурт. ТАСС фотохроника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча

Совета массазарча комиссешка

ЭКСПЕРТИЗАШ ДИКАГIА Е

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета унахцIено лораяран социальни Iалашо яран йолча комиссе республика халкъа тIахьожама комитетаца цхьана яьча заседане ладийгIар 1982 шера НГIАССР дарбан - къахьегама экспертни комиссеша беча балхахи дарбан - къахьегама экспертиза яра дикал айярахи лаьца дарбан-къахьегама экспертни комиссей нерттерча эксперта В. Ф. Савина докладаги массазарча комиссе председатела Н. В. Мироновай содокладаги.

Комиссе белгалдаьккхар, республика дарбан - къахьегама комиссеша чакхйоахача экспертизай дикал айяра тIебербабь белггала болх беш хилар. Юкхьанцарча комиссеша шоай болх лелабу НГIАССР социальни Iалашо еча министерствас чIоагIъяьча комплексни планагIа. Дарбан - къахьегама экспертни комиссеш квалифицированни кадрашца чIоагIъяьи хIара денна болх беши я. 1982 шера цар освидетельствовани яьй 12641 сага, царех 2928 сага юкхьанцара а еш.

Дарбан - къахьегама экспертни комиссей балха ханханкахьа анализ ю, республикански ВТЭК-о хьахиннараш мицтад къестаду.

Цунца цхьана, заседане къамаьлаш дьйча НГIАССР Лаккхехьарча Совета депутаташа а халкъа тIахьожама штате боацача инспекторашa а белгалдаьккхар, дарбан-къахьегама экспертни комиссеш промышленноста къаьст-къаьстача доакъошкарча болхлоштеи гIулаккерча нахаи юкъе инвалидаш гучабувлара бахьанаш кхоачам болаш тохкаш доацилга. ХIаьта республика бIарччa хьайийцача къонабарашта юкъе нийслу инвалидность лакхлуш йоагIа. ХIара шера юкъера лаьрхIача заар гаргга саг инвалидаш хилар чIоагIду.

ВТЭК балха анализ еча хана Лаккхехьарча Совета комиссе членаша теркам тIаэзар юкхьанцара инвалидность гучайоаккхаш тIаийбеча нахах дукхагIбараш кIоаргдениа лазараш дараш хилара. Из хIама сагото яьташ да. Из бахьан доаш злокачественни лазараш долча 230 сагах 200-на цхьоалагIчен шоллагIчен группа инвалидность еаар. хIаьта кхоалагIча группана юкъе бахараш 31 мара вацар.

Иштта, дукха ба кIоаргденна кхайкор хилар бахьан долаш инвалидаш бераш а. Кхайкор хиларча инвалидаш баьча 103 сагах 78 цхьоалагIчен шоллагIчен группаех хилар.

Цу дерригне хьахьокх республике лазараш хьалхе а хьагучадахараи уж кхийттараш берзабаран дарбан-профилактически мероприятеш кхоачаи болаш чакх ца йоахилга.

Комиссе заседане къамаьл а дир, Лаккхехьарча Совета депутатий хаттарашта жоаш а делар НГIАССР социальни Iалашо еча министра П. Д. Лопатина.

Дарбан-къахьегама экспертизаш елга дIахо эргадовккхаш тоадар, пакогаш хулараши инвалидаш бераши кIезигбар, республике бахача наха лоаттадеча гIулакха культура лакгъяр дукха НГIАССР Лаккхехьарча Совета массазарча комиссе республика унахцIено лораеча, социальни Iалашо еча министерствашта облсовпрофаца цхьана ВКК, ВТЭК председателашта, участкови, районни, городской больницайн поликлиникайн дарбо деча лорашта лаьрхIа республикански семинар чакхйоаккхилга могадир, цига экспертизаш дикагIа елгах, промышленноста къаьсткъаьстача доакъошка инвалидаш хьахилара бахьанаш тохкилгах дола дешаш къоеста а деш, цу даьнье цхьаболча кулгалхошна ла а дугIаш.

НГIАССР социальни Iалашо еча министерствана могадир еррига дарбан-къахьегама экспертни комиссеш цхьан эдане чухьа болх беш, цар балха ди дIаьхегIа хургдолаш мел эшар делга.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Цхьа шу гаргга ха я из социальни конфликт латта. Соахка бIаьсти Франце йоккхагIъярех йолча профсоюзни объединене — Къахьегама массане юкъарча конфедераце (ВКТ) — тIахьехамагIа Парижа юкхе улача «Ситроен» яхача автомобильни фирма заводий болхлоша дIайолаьй забастовкаш. Цар хьадехаш дар да къахьегама хьалаш тоаделга, алапеш — цу отрасле эггара лохагIа дараш — тIатохилга. Цар иштта хьадийхад къахьегамхошта юкъе шантаж лелалран низаш дараи предпринимателаш лелаеш, шоай доалахьара оалаш йола, полице дIайоаккхилга.

Цу хана денз, ма дарра аьлча, заводашкара забастовкаш сайцац.

СУРТА ТIА: «Ситроен» заводий забастовка еш болча болхлой демонстраци Парижерча фирма дирекце хьалхашка.

ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ЛОРАБЕ ЛАЬТТАН ТIАРА МАШАР

Еррнгача адамленна хьалхашка эггара сихагIа а тIехьа на еттаиш а кхоачашде деза декхар санна латт ядерни катастрофага ца кхачийтара чIоагIа гIулакхаш чакхдоахилга. Рейгановски администраце тIатеIIа агрессивни никъ лелабу, тIема кийчон совле дикхара а дунен тIа цу даькъе керттера моттиг лацаро а чIоагIа гершаша кийч а луш.

ХIана къаьстта чIоагIа актуальни хинна дIаьттад Европе ракетно - ядерни гершаш Iоадаре керда тур дIа ца йолаялийтара дош къоастаделга. Дика уйлаш йолаш бола берригa нах кхета из дикча балац гершаш дIадахаран кхерамзлени проблемаш къоастаяра йола ха кIезига а я кхы а чIоагIагIа кIезиглуш а йоагIа. Малхбузенгер газето «Франкфуртер рундшау» нийса белгалдоаккхаш ма хилара, «США оборона министерство кIаьд на луш хьалхадоахаш я Малхбузен Европа территоре тIа тоьна кхетар юкъерча боараме дола керда американски ядерни ракеташ дIанийсъяра хьангехьара решени хьадда а юхайоаккхаргйоацаш а я — Женевера переговораш миччa бесса чакхйоале а», яхаш.

Цхьабакъда, «Вашингтон пост» яхача газето аланза а ца доалаш ма аллара, «Рейгановски администраце чIоагIа тIатеIаш леладу уж гIулакхаш бахьан долаш США а Европе а дIеболабалийтаб машара тIехьарча къовсама болам». ХIаьта Вашингтона ше ма ярра хьалхашка эттай проблема: «Фу даь совнабергба машар дукхабезараш». КIай шIа из де гIертар, ма дерра аьлча Советски Союзага къаьстта шийга гера Iодиллийтара тIаерзаьв йола «нулевой вариант» оалаш яр хьалха а тунсаш. ДоаггIача тайпара юхатехачуд тIехьагIа, ше де гIертар деррига гучадаьнначул, дунен общественноста бIарге а гуш шай тешам байна хиларех тийшачул тIехьагIа Рейгановски администраце хьакхайкаьй «промежуточна вариант».

Цун новкъостала Вашингтоно лаьрхIадир НАТО гIолларча союзникашта хьалхашка переговорашка США «Маькера» я алийта а, хIаьта цуна раьза хила йиш йолаш а йоана тIема-стратегически вариатeш цхьатаррара кхерамзлен принцип толхвеш йолча предложенеш дIанихха раьза а хургйоаца Советски Союза «ше яхачов тIерайоалаш яц» аьнна бехке а а. Дика гуш да «промежуточничуна» «нулевой вариантаца» а санна де лерхIар — фуйнагIа даь а Малхбузен Европе керда американски ракеташ дIанийсъе йоалелга Iалашдар долга.

Москве хиннача пресс-конференце КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела, СССР кхычa мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыкос тешшаме дIахьехкад «промежуточни вариант» Советски Союза меттел машаран кхерамзле чIоагIъяреи гIулакха хам беш болча берригаешта а мегаш йоацилга.

Из вариант мегаш яц, цкъа дале, гаьна кхетар юкъерча боараме дола английски французски ядерни средствааш, цу даькъе 162 ракета а йолаш, цуна юкъе йолаш боацаяхь. ШоллагIа дале, цуна юкъе йолаш Малхбузен Европе а авианосцаш тIа а латта ядерни герз леладу дукха бIаьшй американски самолеташ. КхоалагIа дале, дIаяха езаргьяр СССР азиатски даьнь тIара гаьна кхетар юкъерча боараме дола советски ракеташ а. Европаца цхьаькха гIулакх доацаш уж яле а. БIарчa хьайийцача, нагахьа санна гаьна кхетар юкъерча боараме дола ядерни боезарядаш хIанз Европе цкъан ахкалеи дукхагIа йолаш НАТО яле «промежуточни вариант» кхоачашйича НАТО-га хургъяр Советски Союзагарчул 2,5-аза гаргга дукхагIа цу тайпара боезарядаш.

ТIема кийчон совле США-га хулийтилга Iалашдаран эггара хьалха ядерни герз тохара потенциал караккайтаран бола Рейгановски администраце авантюристически никъ харцахьа а лоархIаш, дунен халкъашта юкъерча общественносто тIатеIIа лех ВIашагIкхийттача Штаташкaн цар союзникашкa дIайоалаьча герзаш Iоадара политикана йоагIаш йола реальни альтернатива. ТIехьатIехьагIа дукхагIболча наха гу из альтернатива Варшавски Договора мехкий предложенеех. КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова дIахьхайкальча конструктивни, реалистически инициативех латташ йолга. Дерригача мехкашка могаеши хьаллоацаши уж хилар сенах латт аьлча, из латт ядерни гера тохаргдац, ядерни герз тохара, доктринаш тIаэцаргьяц аьнна юхадовлар ларде цар оттадаь хьарах.

Халкъана тIехь-тIехьагIа кхы а чIоагIагIа шоай ба доал машар дорабара гIулакх. Массанe а юкъарча машара, термоядерни тIом ца хилийтара идея тIехь-тIехьагIа дукхагIча наькха сакхетачу юкаш й. ЧIоагIа бахьнаб тIема духьалара, ракеташта духьалара болам, хIаьта цIаккха ца хиннача тайпара тIатаIаш а ба из Малхбузен Европа мехкашка. ВIашагIкхийттача Штаташка, Канаде, Япове цуна юкъе бахаб итташ миллионаш нах. Уж берригаш а шоайла кхотабу хIара халкъа, хIара сага йола керттера бокъо вахара йола бокъо лорае лоIам болаш уж берригаш а хиларо.

«Лорабе лаьттан тIара машар!», «Малхбузен Европе ма оттайта керда американски ракеташ!», «Соцаде ядерни герзаш Iоаделга!» — уж дIадехараш, бIаьстан юкъе лоа деша хий дарказ санна дIадаьржад традиционни маршашца цхьана Малхбузен Европа гороадашка гIолла. Цу маршашта юкъе даькъа лоацаш хиннаб европейски континент ядерни кхерамах лорае уйла йолаш хиларца вIашагIкхийтта бола тайп-тайпара политически динен уйланш йола бIаьш эзараш нах. Цар къаьрта дIахьенхар машара низаш тIема низел чIоагIагIа долга.

АЗЕРЧА МАШАРАИ КХЕРАМЗЛЕННЕИ ТIЕХЬА

Дунен халкъашта юкъерча общественносто хьинаре дакъа лоаи 5 апреле денз 12 апреле кхаччалца машара Деррндунен совета решенегIа чакхдоаккхача Азеи кIирана юкъе. Бокхи лоархIам болаш я азиатски континент боккхача боараме машара тIехьа, кхерамзленна тIехьа, кхокхам кIаьдбара тIехьа лоаттабеча Дерригдунен къовсаме. Дерригачу адамех аханeл совгIа нах баха, дукхача мехкашка хIара сага сих лаьрхIача къаман доал эггара лохагIча боарам тIа латтача дунен цу даькъ тIа шоллагIа дунен тIом чакхбаьннача тIехьагIа цхьан дийнахьа сецаш пачхьалкхенашта юкъера довнаш — доккхий а зIамига а, хьоадаь а хьоадаьнза а доле тIемаш. Империалистически низий политико укхаза къьнара конфликташ мукъара йоах, керда яраш хьалхьою, хаддаза кхокхам лоаттабу.

Азиатски континента районе вIашагIкхетта да американски тIема-форда а фетарча тIема а доккхий низаш, хьаю керда американски тIема базаш, дIанийсду интервенционистски «сихха дIадоаржадеш дола низаш». Американски империализма Iаьхмате доккха хи цу дохийталургдоаца авианосец а даь дIаоттаьнй Япони. Из мохк а цуна гонахьара хиш а ядерни гера чудела ва. Ядерни герза базаш яьй Окинава яхача японски гIайренаш. Къулбехьен Кореях, Индийски океанерча Диего-Гарсия яхача гIайренах.

Из деррига а чIоагIа кхераме тIехье йолаш хIама да, хIаьта хIанз хьалха цIаккха а ца хиннача тайпара милитаристски гIулакхашта леррагIа а тIатеIIа а духьала даха деза машар дукхабезарий низаш, эггара хьалха Азе мехкашка а доахаш. Азеи кIира доазонашка чакхъьхача мероприятеша хьахьокхаш ма хиллара, уж низаш дика дукха а да, цар низи хьинари дегIа а доагIа. ЧIоагIлуш латт хIанз блокех дIакхетанза долча мехкий антиимпериалистически болама керте латтача Инде влияни. Индокитайски кхаь пачхьалкхене — Ветнамо, Лаосо, Кампуче — чIоагIлуш латт еррига Къулба-Малхбоален Азех машарен стабильностея зона яра тIехьара къовсам. Кхьйола азиатски пачхьалкхенаш а дукхагIъяраш кхохкам кIаьдбе. Азера кхерамзле чIоагIъе, дунен халкъашта юкъера хьал тоаде шоаш кийча хилар хьахьокхаш я. Азера машаран кхерамзлен чIоагIъяра а Индийски океанах машара зона яра а хьакъехкара советски предложенеш хьаллоацараш а дукхагIа хулаш боагIа.

Азен кIира чакхдоаккхача дунен халкъашта юкъерча общественносто хьинаре дакъа лоацаш хилар — ерригача машар безаш йолча пачхьалкхенийн халкъийн, дерригача демократически общественни низаша цхьана а хьинар айдаь а деча гIулакхашна цу континента тIа машаре кхерамзлен кулайталга Iалашдергхилара дола.

Г. ШИШКИН. (ТАСС).

АПН корреспонденташа хоамаш ду

СУД ЕШ ЛАТТ СИОНИЗМАНА

Къонача кхалнаькъа Христиански ассоциаце конференц-зале зIаммигачa сцена тIа чIоагIа гоття я. Стола тIа багIа израильски агрессораша Ливане даь зуламаш тохкаш йолча Дунен халкъашта юкъерча общественни трибунали членаш. Еррига континенташ тIара судахой ба Токио баьхка. Уж ба мехкий викалаш а боацаш халкъий викалаш. Цар де лаьрхIар да дерригача дунен халкъашта юкъера законаш дохадаьрий, геноцид яьржи гIулакхах йола шоай вердикт тIаэцар.

Общественноста теркам шерра шийна тIа а озаш, дах дийнахьа болх бир трибунало. Из хьалха инициатор вар эггара воккхагIа вола японски писатель-публицист Макото Ода. Из воаш ва кхаха дукхьала литератор хиларагIа вайна ца Iеш. Америка Вьетнама духьала яь агрессеи геттара во лоарулаш ше лаьца хинна никъ нийса хиларах шеко йоацаш вола машара тIехьара къовсамхо из хиларагIа а. Пресс-конференце къамаьл деш М. Ода аьлар, трибунала балха юкъе хьинаре дакъа лоацаш оа дукхьала судахой, тешаш, специалисташ, организатораш хинна ца Iеш, заседанешка ухаш боль общественноста викалаш а.

Малаш ба судахой? Уж 28 ва. Трибунал йолалуш царех хIаране дийцар цу кхьа сaаш йолча процессех шийна хетташар.

Доалдергда аз царех массехне дийцараш.

Во Дуя Хо, къулбехьара кореец, шийн некхара ведда веза хьачехьа вахаш ва: «Ас во лоархI адамаша могийташ зоаца моллагIа зулам. Тха халкъа а тIаэттаяр керте латтача кхина Кванчжу яхача моттиге яь геноцид».

Хироси Хома, японски писатель, «Лотос» яхача литературни преме лауреат: «Iунахьвоацараш санна дагIа йиш яц, зулам деш латтача хана. Иштта баге а йийхне дагIаш хилаз вай а дакъа а лоацаш дола хIама санна дула».

Гордон Макинтош, австралийски сенатор, Iаьдала нерте латтача либеральни парте член: «Машар бувцаш къамаьлаш дарах кхоачам бац. Машар бахьан къовсам латтабе беза. Агресси во хIама хилар кхайнаде деза».

Токуие Уцуномия, трибунала председатель, 30 шу совгIа ха я Iаьдала нерте латтача либерально-демократически партегара японски парламента депутат вола: «Хьокхаме хIама да, трибунал болх беш хилар Японе — Хиросиман Нагасакей мехка. Оаха а дицлалийта йиш яц чакхбьйна тIом лаьттача шерашка японски военщине даь зуламаш».

Теш 23 вар. Царна шоаш бIаргашта бIаргадайнадар дукха зоаш дайнача Ливана лаьтта агрессораша леладараш. Тешашта юкъе бар палестинаш, ливанцаш, американцаш, норвежцаш, японцаш, израильтянаш. Уж бар тайп-тайпара профессий йола нах — юристаш, лораш, журналисташ, Iилманхой. Царна дайнадар израильски авиаце госпиталашген школашгей, хьежка а еш, бомбаш мишта еттар, мохк дIальцарашa бахаш болча маьршача нахага бала мишта бахьар, цар тонаш а етташ къа ца хеташ бераш, боккий нах, истии мишта боабора.

Шоашта баргадайнараш чIоагIа Iатакъа болча наха дийцарша дегаш тохадолийтар массане а.

...Трибуна тIа воал норвежски лор Берг — кера мож а йолаш вола лакхача дегIара зIамига саг. Цо болх баьб хьаькъала тIехьадисача берашта хьаьл школа а йолаш йолча Сидони яхача палестински бежевций лагере. Берга дIагойтар ше даьха слайдаш. Хьаьокх школа — моллагIдараш санна дола шоаза вIаштIара даь цIеношi. Цига гуш ба юкъе царца ваяти еш бола хьехархойи лорашн а болаш бола кIаьнкашн йиIигаши. Къавгача сийнача сигала гучадоал кхоъ кIай така. «Уж я эггара хьалха яькха израильски истребителаш бомбардировщикаш. Цу хана цхьаккха а хIама дага долаш дадар тхо». ТIаккха гучалех лелхаш бомбеш а цар докха ораш а гойташ дола слайдаш. «ХьалхагIа гаьнкара хьенар тхо налетага, амма уж ухашухаш тхона хьатIайоагIар».

Халле дIахо ду шийн къамаьл лоро Берга. Оаз хувцаенний цун. Алхха цхьа деташ да цо юха а юха а яхараш: «Жехьи, вож кадр хьохка». Экрана тIа гуш я барий группа шоала цIи тIа а йолаш йола табличка. Из да тIеххьардар. Цо хьагойт агрессоро леладу гIулакхаш адамашна леладе йиш йоцараш хилар.

Ший дего из къоабалдагIа ливански пачхьалкхен госпитале вода лор Берг. Операционни стола тIа болх бе волалу из, тIо ду доарахошта. хIаьта уж денгара денга дукхагIа хулаш боагIа. ХьалхагIа чудоагIа хий къоал оккупанташ, электроэнерги ховдаю, бовьо лаш продукташи медикаменташи хьетIакхахьа. ТIаккха чуахк цига израильски салдарий, луаца болалу лораши медицински персонали. Берга тIабетталу из операци еш воаллаш. Цун кхийра, цIийни Iовда а векна, шийн пациент мишта ла бIаргато. Белх ер ба хьа а ца оалаш, набахта чувол норвежски лор. ХIара денна хоавр тхона ивлаш йола топаш — набахтен кий боабора нах топаш а етташ, Израильски салташа плавагIа бовбора Iарбий».

Тешага хаттар ду:

— МалагIча тайпара човнаш йолаш бар Iа дарба даь доарахой?

Жоп:

— Сона цIаккха а ца яйнача тайпара яр царна хинна човнаш. Уж яр вIалла сона баргадовнаa долча кердача дукхха нах боабара дахьча герзо човнаш — фосфорни, вакуумни, кхыча бомбаша яь човнаш.

Тешага ду хаттар:

— Мича хьадаь дар из герз?

— Сона хало да бокъонца из мича хьадаь дар ала. Амма цхьайолча гергаш тIа латташ дайра сона тамагIа: «Хьадаьд США».

Со гIийртаь цига хиннача выступлениех духьала цхьанех дувца. Амма хала да японски журналистаиа цига хинна трагеди чакхдоалйешехьa Сабрен Шатилеи шоаш даьккха лоацца лента [illegible] лах дувца. Мишта дувцаргда израильски салташа нийча йийттача палестински журналистана Раймонды Тавилла тIаоттадаьча Iазапах! Мишта дувцаргда Бейрута бомбаш чуетташ цига хиначa, ливански лора Хатира тIаоттача денах!

Са къамаьлаш де дийзад уил допошка трибунала балха юкъе дакъа лоацаш хиннача дукхача нахаца. Царна массанена а хеташ хиннар цаI дар: массехк иттаж шераш даьннад сионистски лидераша Палестина халкъа даькъе геноцида политика чакхйоаха. Израиль хьахилча гIоне дIахха шераш — адамленна духьаларча наькъ цIий Iоухийтача зуламий гурмат я. Сабра, Шатила, Бейрут — алхха цар цхьа дакъа. Геттара дорха а болаш Бегин, Шарон, Аренс бехке беш. Тонно гулбеннача дунен общественноста викалаша духьала цIераш йоадар уж ткъама кIал лаьца леларий. Уж ба тIема зуламхошта дукхха нах боабара дола гере лоаттадераш, миллиардий долларий боараме займаш телашш, пар лелаш гIаьрехой гIулакхаш къайле кхухьараш.

Токио дош суде дарий гIандаш тIа вIаши уллув яр сионизми американски империализмин.

— Сабран Шатилая дагайохийтай вайна Хиросимеи Нагасакеи. Адамлена духьалара зуламаш дIахо деш латт. Керда геноцид ца хилийтара, вай бехке а ааз Израиль, хIаьта иштта из ткъама кIал еллар — США. Цу тайпарча вердикта кIал кулгаш яздедеккарийла ба аьнна хет сона лаьттан букъа тIа бола берригa доглена тешаме нах, — аьлар трибунала члена воваш волча казахски поэта Олжас Сулейменова.

Iалаьмате новкъа яр сона укх наькъа дунен халкъашта юкъерча трибунало болх баьча зале бокъонца — дола дош суде дарий гIандаш ца хинна. Амма зуламхошта ха деза, шоаш даьча зуламех шоашта йоагIаш йола нийсхон наказани хургхилар. Иштта ба хилийта лоIам. Иштта я дунен общественносто из приговор.

Михаил ЕФИМОВ,
АПН соб. корр.

Токио.